

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Praha 2018

Anna Landsmannová

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Anna Landsmannová

Koncept dálnovýchodní medicíny v kompendiu *Tongwi pogam*

The Concept of East Asian Medicine in *Tongwi pogam* compendium

Praha 2018

doc. PhDr. Miriam Löwensteinová, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Miriam Löwensteinové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a za cenné rady. Mé osobní díky za podporu patří také rodině a přátelům.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. 12. 2018

Anna Landsmannová

Abstrakt

Tato práce pojednává o lékařské knize *Tongŭi pogam*, která byla napsána královským lékařem Hŏ Čunem a byla dokončena v roce 1610. Práce obsahuje šest částí, seznam literatury a pramenů. První kapitola pojednává o historickém kontextu, druhá kapitola o kontextu literárním. V další části se věnuji postavě autora, Hŏ Čuna, jeho životu a dalším dílům. Dále definuji klíčové pojmy dálnovýchodní medicíny, filosofická východiska, léčebné postupy a léčitelskou praxi. V následující části práce se zabírám samotným textem knihy, jeho členěním a obsahem jednotlivých kapitol. V závěru jsou shrnuty podstatné informace o knize *Tongŭi pogam*, komparace díla s tradiční čínskou medicínou, ale také se zaměřuji na reálný i mytizovaný přínos Hŏ Čuna pro korejské lékařství a jeho odkaz v současnosti.

Klíčová slova

Tongŭi pogam, Hŏ Čun, čínská medicína, korejská medicína, dálnovýchodní medicína

Abstract

This bachelor's thesis deals with *Donggeui bogam* - medical book that was written by the royal physician *Heo Jun* in 1610. The bachelor's thesis contains history and literature background as well as information about author's life and his other works. There is also a part that deals with the essentials of traditional Chinese medicine. Contents of *Donggeui bogam* is described thoroughly in the main part of this thesis. There is a summary of the essentials of *Donggeui bogam* as well as comparison of this book with traditional Chinese medicine. The real contribution of *Heo Jun* to Korean medicine and his perception nowadays is also mentioned.

Keywords

Donggeui bogam, *Heo Jun*, Chinese medicine, Korean medicine

Obsah

Obsah.....	7
Úvod.....	8
1. Historický kontext.....	10
2. Literární kontext.....	12
2.1. Čínské knihy o východní medicíně.....	12
2.2. Korejské knihy z období <i>Čosŏn</i>	13
3. Hŏ Čun.....	14
4. Dálnovýchodní medicína.....	17
5. <i>Tongŭi pogam</i>	21
5.1. Vznik.....	21
5.2. Dělení a obsah knihy.....	22
5.2.1. První část - vnitřní medicína.....	23
5.2.2. Druhá část - vnější kniha.....	35
5.2.3. Třetí část – různá onemocnění.....	44
5.2.4. Čtvrtá část: léčiva.....	52
5.2.5. Pátá část: akupunktura a moxování:.....	56
6. Shrnutí a závěr.....	58
7. Zdroje.....	60

Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila knihu *Tongŭi pogam* a to z několika důvodů. Zaprvé mne už delší dobu zajímá alternativní medicína, především ta dálnovýchodní – oceňuji zde především propojení s filozofií, individuální přístup k pacientovi a hledání skutečného původu nemoci. Zadruhé, téma korejské medicíny není v ČR dostatečně prozkoumáno – v českém jazyce vyšlo minimum knih o korejské medicíně, které se většinou věnují pouze *Su-džokově metodě*, jejímž autorem je profesor Pak Čä-u a je jakousi synkrezí indické, čínské a egyptské přírodní medicíny s vlivem medicíny západní. Z toho je tedy patrné, že se nejedná o tradiční korejskou medicínu, ale o moderní učení spojující různé školy dohromady¹. Kompendium *Tongŭi pogam* jsem zvolila, protože se jedná o nejznámější medicínskou příručku uznávanou i v dalších zemích dálnovýchodního regionu. Pro Korejce je tato kniha významná a její autor se i v současné době těší veliké úctě, dokonce má své vlastní muzeum v Söulu, které jsem měla tu čest osobně navštívit.

Stěžejním pramenem pro mne byla kniha *Tongŭi pogam*² samotná, která je dostupná online ve třech jazycích – klasické čínštině, korejštině a angličtině. Jediný text v českém jazyce o korejské medicíně je článek z knihy *Made in Korea*³, který se věnuje významným korejským dílům z oblasti medicíny a také kontextu dobového lékařství v Koreji. K vymezení základních principů a pojmů dálnovýchodní medicíny jsem vycházela především z knih věnujících se tradiční čínské medicíně, například z *Klasické čínské medicíny: základy teorie*⁴ a *Učení o pěti prvcích*⁵. Informace k historickému kontextu se zaměřením na lékařství jsem čerpala především z článků v anglickém jazyce. Většinu sekundární literatury tvoří zdroje elektronické a v anglickém jazyce, protože jak jsem již dříve zmínila, v České republice se k tomuto tématu nedá najít dostatečné množství informací.

V první kapitole se budu krátce zabývat dobovým kontextem, ve druhé kapitole se budu věnovat kontextu literárnímu. Po těchto pomocných kapitolách bude následovat část

---

¹ Su Jok terapie. Sujok-biljakova [online]. Praha: Viktorija Biljaková [cit. 2018-08-21]. Dostupné z: http://sujok-biljakova.cz/Su-Jok_terapie.html.

² *Dongŭi Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-21]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do>.

³ AL-KANAWATIOVÁ, Sára, 1990-. *Made in Korea. Autorky a autoři příspěvků: Sára al-Kanawatiová, Lucie Bišková, Tereza Boukalová, Marie Cibulková, Kateřina Kocinová, Lukáš Kubík, Miriam Löwensteinová, Vladislava Mazaná, Markéta Popa, Nikol Pražáková, Elizabeth Smetanová, Petra Sváková, Karolína Šamánková, Nina Špitálníková, Marie Vildová; Miriam Löwensteinová, Markéta Popa (eds.)*. Vydání první. V Praze: Nová vlna, 2018.

⁴ ANDO, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie*. Hradec Králové: Svítání, 1995. ISBN 80-901788-1-2.

⁵ RŮŽIČKA, Radomír. *Učení o pěti prvcích: principy prevence, diagnostiky a léčby podle zákona pěti prvků*. 2. vyd. Olomouc: Poznání, 2011. ISBN 978-80-87419-07-6.

týkající se základů dálnovýchodní medicíny (principy, základní termíny, postupy léčby a podobně). Dále se budu věnovat autorovi knihy a jeho životu, sociálnímu postavení a jeho dalším dílům. Též se zaměřím na jeho odkaz a oblibu v následné době i dnešní korejské společnosti. Klíčovou bude kapitola o samotné knize, jejím vzniku, členění, obsahu kapitol. Na závěr svého výzkumu pak porovnam korejskou a čínskou medicínu a přínos díla pro medicínu komplexně.

Korejské názvy budu přepisovat českou vědeckou transkripcí. Pro přepis čínských jmen a názvů použiji standardní českou transkripci čínštiny.

1. Historický kontext

Autor knihy *Tongŭi pogam* Hŏ Čun žil za dynastie I království Čosŏn. Tuto dobu významně ovlivnila neokonfucianská morálka, kterou vládnoucí rod, zejména ze začátku dynastie, používal k upevnění vlády. Korea byla silně ovlivňována Čínou – většina vynálezů, náboženství, filozofických směrů apod. přicházela z Číny, případně přes Čínu. To platilo i pro oblast lékařství, korejsí lékaři vycházeli především ze starých čínských lékařských knih.

Jedním z pilířů neokonfucianismu bylo vzdělání – v období Čosŏn se proto rozšiřovala síť škol. Vydávaly se odborné knihy a kompilace, na které byly použity vysoké finanční částky. To se týkalo i kompilace lékařských spisů. Na královský rozkaz byly shromážděny všechny dostupné čínské i korejské zdroje a vytvořila se obrovská lékařská encyklopedie. Tímto způsobem vznikla i kompilace *Tongŭi pogam*.⁶

Hŏ Čun žil v období, jež významně ovlivnily *imdžinské války* – válečný konflikt mezi Japonskem, Čínou a Koreou, který se odehrál mezi lety 1592–1598. Šlo o dvě invaze Japonců, kteří se snažili obsadit Koreu, a odtud později zaútočit na Čínu. Korea nebyla na útoky připravena, Japonci byli vytlačeni až díky čínské armádě. Tato událost otrásla Korejci, docházelo totiž k napadání prostých lidí, země byla nájedzy vojsk zničena, lidé trpěli hladu. To vedlo k epidemiím nemocí – nejvíce se v této době objevovaly spalničky.⁷

Čosŏnská společnost té doby byla striktně rozdělena na vrstvy, vztahy mezi lidmi byly určeny podle pěti vztahů v konfucianismu. Postavení ve společnosti se dědilo a bylo téměř nemožné se dostat do vyšší vrstvy. Každý měl ve společnosti své dané místo. Nejvýše byl postaven panovník, pod ním byla dědičná elita, *jangbané*, zastávající úřady ve správě státu. Pod nimi byli *čunginové* – vzdělání lidé – např. lékaři, překladatelé apod., kteří však neměli dostatečně vysoký původ na to, aby dostali post v úřadu. Lékaři měli nejlepší postavení v třídě *čunginů* – dostávali od vlády nepeněžní plat za své služby a byli za svou práci ceněni.⁸

---

⁶ AL-KANAWATIOVÁ, Sára, 1990-. *Made in Korea. Autorky a autoři příspěvků: Sára al-Kanawatiová, Lucie Bišková, Tereza Boukalová, Marie Cibulková, Kateřina Kocinová, Lukáš Kubík, Miriam Löwensteinová, Vladislava Mazaná, Markéta Popa, Nikol Pražáková, Elizabeth Smetanová, Petra Sváková, Karolína Šamánková, Nina Špitálníková, Marie Vildová; Miriam Löwensteinová, Markéta Popa (eds.)*. Vydání první. V Praze: Nová vlna, 2018, s. 74.

⁷ BAKER, Donald Leslie. *Medicine Across Cultures: History and Practice of Medicine in Non-Western Cultures* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2003 [cit. 2018-09-03]. ISBN 0-306-48094-8. Dostupné z: https://archive.org/stream/springer_10.1007-0-306-48094-8/10.1007-0-306-48094-8_djvu.txt, s. 144.

⁸ HAN, Gil Soo. The Rise of Western Medicine and Revival of Traditional Medicine in Korea: A Brief History. In: *Korean Studies* [online]. 1997, 21(1), s. 96-121 [cit. 2018-12-12]. DOI: 10.1353/ks.1997.0000. ISSN 1529-1529. Dostupné z: http://muse.jhu.edu/content/crossref/journals/korean_studies/v021/21.han.html, s. 97.

Pro vykonávání postu lékaře za dob dynastie I bylo nezbytné složit odborné zkoušky (*čapkwa*). I zde, stejně jako při všech úřednických zkouškách, existovaly dva stupně – základní zkouška způsobilosti (*čchüdžä*) a vyšší zkouška, která byla nezbytná k obdržení místa úředního lékaře.⁹

Za království *Čosŏn* existovalo několik lékařských úřadů. Nejvyšší z nich byl královský lékařský úřad (*Čönŭigam*), který měl na starosti královskou rodinu a nejvyšší úřednictvo. Dále také existoval úřad *Näüiwŏn*, ve kterém pečovali pouze o královny příbuzné. Vláda spravovala ještě lékařské zařízení *Hjeminsŏ*, které mělo na starosti výhradně obyčejné lidi v hlavním městě. Zde měl být ošetřen každý člověk, byla zde i možnost obstarat si potřebné léky. Mimo hlavní město fungovaly veřejné zdravotnické domy *Hwarinsŏ* s bezplatnou lékařskou péčí. *Hwarinsŏ* byla vlastně karanténní střediska: poskytovali zde vše potřebné pro pacienty s nakažlivými nemocemi – dokonce zajišťovali i případný pohřeb pacientů.¹⁰

---

⁹ AL-KANAWATIOVÁ, Sára, 1990-. *Made in Korea. Autorky a autoři příspěvků: Sára al-Kanawatiová, Lucie Bišková, Tereza Boukalová, Marie Cibulková, Kateřina Kocinová, Lukáš Kubík, Miriam Löwensteinová, Vladislava Mazaná, Markéta Popa, Nikol Pražáková, Elizabeth Smetanová, Petra Sváková, Karolína Šamánková, Nina Špitálníková, Marie Vildová; Miriam Löwensteinová, Markéta Popa (eds.)*. Vydání první. V Praze: Nová vlna, 2018, s. 74.

¹⁰ The medical licensing examination (uigwa) and the world of the physician officers (uigwan) in Korea's Joseon Dynasty. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions* [online]. 2015 [cit. 2018-09-03]. ISSN 1975-5937. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/276148966_Medical_licensing_examination_uigwa_and_the_world_of_the_physician_officers_uigwan_in_Korea's_Joseon_Dynasty, s. 2.

2. Literární kontext

2.1. Čínské knihy o východní medicíně

V Číně vyšlo mnoho publikací věnujících se tradiční medicíně, v této kapitole vyberu a představím několik opravdu formativních. Poté se více zaměřím na knihy z období dynastie Ming, protože *Tongüi pogam* vychází především z čínských knih tohoto období.

Teoretické základy tradiční čínské medicíny jsou zahrnuty v Knize proměn (*I-t'ing*), Knize dokumentů (*Šu-t'ing*), Pojednání o přírodě (*Cuo-čuan*).

Za stěžejní a nejstarší dílo čínské medicíny je považována *Chuang Ti Nej t'ing* - Vnitřní kniha Žlutého císaře.¹¹ Tato kniha je napsána formou otázek a odpovědí, dále také obsahuje základní pojmy a principy tradiční čínské medicíny včetně léčebných metod.¹² Původně obsahovala i Vnější knihu, ta se však nedochovala. Připisuje se mytickému Žlutému císaři.¹³

Druhým významným dílem je *Nan-t'ing* (Kniha složitých otázek či Kniha složitostí). Pravděpodobně vznikla v období Válčících států (5.–3. st. př. l.). Údajným autorem je *Čchin Jue-žen*.¹⁴

V období dynastie Ming došlo v Číně k ekonomickému rozkvětu, zvýšila se tedy i poptávka po kvalitních knižních dílech. Mezi nimi byly vydávány knihy, které měly značný význam pro oblast lékařství. Spisů s lékařskou tematikou vycházelo daleko více, než v jiných obdobích, a poprvé obsahovaly i osobní zkušenosti lékařů.¹⁵

Nejvýznamnější dílo je *Pen-cchao kang-mu* (Kompendium Materia Medica) od lékaře *Li Š' Čchena*. Kniha se zabývá farmakologií. Autor se věnoval zkoumání léčivých látek – vycházel ze starých poznatků, účinnost látek však dokazoval experimenty. Jsou zde popsány nejen bylinné extrakty, ale i minerály, části zvířat a podobné léčebné suroviny.¹⁶

---

¹¹ ZONG, Xiao-fan a Gary LISCUM. *Zdraví ve vaší dlani: čínská medicína*. Praha: Plot, 2012. ISBN 978-80-7428-086-3, s. 10.

¹² KRÍŽOVÁ, Eva. *Alternativní medicína v České republice*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2498-3, s. 77.

¹³ Ando, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie*. [Díl] 3. Vladimír Ando. 3. vyd. Hradec Králové: Svítání, 2003, s. 21.

¹⁴ Tamtéž s. 23.

¹⁵ HO, Shin-Yin. *The Ming Dynasty: a renaissance in medical thought* [online]. New Haven, 1996 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z:

<https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2719&context=yumtdl>. Rigorózní práce. Yale University, school of medicine, s. 53.

¹⁶ Tamtéž s. 52.

Další významnou knihou z období počátku dynastie Ming je kniha *Ťiou-chuang pen-cchao* od prince Čchu sua. V tomto díle jsou shrnuty jedlé rostliny, což má být využito například při hladomoru. Rostliny jsou zde systematicky seřazeny do kategorií.¹⁷

2.2. Korejské knihy z období Čosön

Mezi první významné lékařské knihy patří kniha Sběrka domácích lékařských receptů sloužících k záchraně života (*Hjangjak česäng čipsöngbang*), která byla vydaná v roce 1399. Na popud krále byla v roce 1433 zkompileovaná encyklopedie Sběrka domácích lékařských receptů (*Hjangjak čipsöngbang*). Kniha obsahuje diagnózy i způsoby použití akupunktury či moxování. Jsou zde i taoistické praktiky k udržení zdraví a mládí.¹⁸

V roce 1445 byla sestavena jedna z největších lékařských kompilací Sběrka lékařských receptů (*Ůibang jučchü*), která se skládá z 365 svazků. Celkem zde najdeme padesát tisíc lékařských receptů posbíraných z čínských zdrojů dob *Tchang*, *Sung*, *Jüan* a rané dynastie Ming, vychází též z korejských lékařských knih. Stejně jako v předchozím kompendiu i zde se nachází oddíl taoistických praktik. Encyklopedie *Hjangjak čipsöngbang* a *Ůibang jučchü* byly určeny pouze dvorním lékařům, nebyly napsané pro veřejnost.¹⁹

---

¹⁷ HO, Shin-Yin. *The Ming Dynasty: a renaissance in medical thought* [online]. New Haven, 1996 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z:

<https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2719&context=ymtdl>. Rigorózní práce. Yale University, school of medicine, s. 53.

¹⁸ AL-KANAWATIOVÁ, Sára, 1990-. *Made in Korea. Autorky a autoři příspěvků: Sára al-Kanawatiová, Lucie Bišková, Tereza Boukalová, Marie Cibulková, Kateřina Kocinová, Lukáš Kubík, Miriam Löwensteinová, Vladislava Mazaná, Markéta Popa, Nikol Pražáková, Elizabeth Smetanová, Petra Sváková, Karolína Šamánková, Nina Špitálníková, Marie Vildová; Miriam Löwensteinová, Markéta Popa (eds.)*. Vydání první. V Praze: Nová vlna, 2018, s. 76-77.

¹⁹ Tamtéž s. 77.

3. Hō Čun

Hō Čun také známý pod literárními pseudonymy Čchöngwön a Kuam²⁰ byl významný korejský lékař, který se narodil roku 1539 pravděpodobně na území dnešního Söulu²¹ a za svůj život napsal několik lékařských spisů, z nichž nejvýznamnější je právě *Tongüi pogam*.

Kvůli nejangbanskému původu matky spadal do kategorie *čunginü*, výhodou byl však postoj jeho urozeného otce, který mu zajistil vzdělání a finančně ho podporoval.²²

V roce 1571 dosáhl dle záznamů na svůj první vládní post a stal se lékařem. Z roku 1575 pochází první dochovaný záznam, kdy Hō Čun ošetřoval krále Söndžoa (1508-1668).²³ V roce 1590 úspěšně vyléčil korunního prince Kwanghäguna (1608-1623) z neštovic, král ho za odměnu povýšil. V roce 1592 vypukla *imdžinská* válka, Hō Čun pomohl evakuovat krále, a díky tomu získal jeho ještě větší důvěru. V roce 1596 začal kompilovat své stěžejní dílo *Tongüi pogam*.²⁴

V roce 1600 zemřel Čang Če-su - hlavní královský lékař. Hō Čun se ve svých 63 letech stal hlavním královským lékařem (z roku 1601 o tom pochází první oficiální záznam).²⁵

V roce 1608 král zemřel a Hō Čun byl povolán k odpovědnosti a byl vyhoštěn do Ůidžu, kde zůstal do roku 1609. Od královských lékařů se toto přiznání odpovědnosti očekávalo při každém úmrtí panovníka, např. i při smrtelné nehodě. V exilu měl Hō Čun dostatek času projít a utřídit své poznámky, v roce 1610 dokončil kompilaci své knihy. Kniha vyšla v roce 1613.²⁶

Zemřel v roce 1615, když mu bylo 77 let, což byl v sedmnáctém století velice pokročilý věk. Dostal čestná posmrtná uznání.²⁷

---

²⁰ AHN, Sangwoo, ed. *How to Read Donguibogam easily* [online]. Daegjeon: Korea Institute of Oriental Medicine, 2008 [cit. 2018-09-26]. ISBN 978-89-5970-052-3 93510. Dostupné z: http://www.mohw.go.kr/m_eng/common/board_file_dn.jsp?BOARD_ID=3000&CONT_SEQ=284479&FILE_SEQ=132813, s. 18.

²¹ SON, Jiyeon. *Heo Jun: brilliant physician in 16th century Korea*. In: Hektoen international: A journal of Medical humanities [online]. Philadelphia, Pennsylvania, USA [cit. 2018-09-25]. Dostupné z: <http://hekint.org/2017/01/29/heo-jun-brilliant-physician-in-16th-century-korea/>

²² Tamtéž

²³ AHN, Sangwoo, ed. *How to Read Donguibogam easily* [online]. Daegjeon: Korea Institute of Oriental Medicine, 2008 [cit. 2018-09-26]. ISBN 978-89-5970-052-3 93510. Dostupné z: http://www.mohw.go.kr/m_eng/common/board_file_dn.jsp?BOARD_ID=3000&CONT_SEQ=284479&FILE_SEQ=132813, s. 18.

²⁴ Tamtéž s. 19.

²⁵ Tamtéž s. 20.

²⁶ Tamtéž s. 20.

²⁷ Tamtéž s. 21.

V dnešní době je Hō Čun velice populární historickou osobností. Posloužil jako námět několika seriálů, jeho postava se též objevila ve filmu i v knize. V Sōulu se nachází muzeum, které je Hō Čunovi věnované a pojednává o jeho životě a díle.

Hō Čun za svůj život sepsal sedm knih, ve kterých je shrnuto jeho celoživotní dílo. Jedná se o *Ŏnhätchäsandžipjo* (Příručka o porodech v překladu do korejštiny), *Ŏnhägugüppang* (První pomoc v překladu do korejštiny), *Ŏnhädučchangdžipjo* (Příručka nezbytná pro léčbu neštovic v překladu do korejštiny), *Tongüi pogam* (Pokladnice východní medicíny), *Čchandobangnonmäkkjoldžipsöng* (Kniha pojednávající o pulsu), *Pjökjöksinbang* (Způsoby, jak se vyhnout epidemiím) a *Sinčchanbjökonbang* (Nová kompilace o tom, jak se vyhnout epidemiím).

Ŏnhätchäsandžipjo je kompilace dvou předchozích spisů: *Tchäsanjorok* a *Tchäsandžip*. Hō Čun k nim připojil korejskou anotaci a sestavil tak jakousi gynekologickou příručku, jež měla za cíl zabránit ztrátám dětí při porodech.²⁸

Ŏnhägugüppang se zaměřuje na první pomoc, kniha vznikla kvůli zvýšené potřebě první pomoci po *imdžinské* válce. Kniha vychází z předchozího spisu, plus k ní byly dodány korejské anotace. Tento spis přinesl mnoho nových technik a postupů v oblasti první pomoci.²⁹

Kniha *Ŏnhädučchangdžipjo* se zabývá léčbou neštovic. Tato kniha přinesla nejnovější poznatky své doby – zabývala se diagnostikou, projevy neštovic. Hō Čun měl zkušenosti s léčením této nemoci díky léčbě korunního prince a dalším případům.³⁰

Spis *Čchandobangnonmäkkjoldžipsöng* vznikl na příkaz krále, jedná se o revizi knihy od jiného autora, kde Hō Čun opravil chyby a přidal komentáře pomáhající pochopit nejasné části původního spisu. Hō Čun zde také chtěl zdůraznit důležitost měření pulzu.³¹

Kniha *Sinčchanbjökonbang* vznikla z potřeby vypořádat se s epidemiemi, které v té době sužovaly Koreu (jedna taková vypukla v roce 1612, a v roce 1613 sužovala celý

---

²⁸ AHN, Sangwoo, ed. *How to Read Donguibogam easily* [online]. Daejeon: Korea Institute of Oriental Medicine, 2008 [cit. 2018-09-26]. ISBN 978-89-5970-052-3 93510. Dostupné z: http://www.mohw.go.kr/m_eng/common/board_file_dn.jsp?BOARD_ID=3000&CONT_SEQ=284479&FILE_SEQ=132813, s. 24.

²⁹ Tamtéž s. 25.

³⁰ Tamtéž s. 25.

³¹ Tamtéž s. 26.

poloostrov). Spis se věnuje mnoha nemocem od běžného nachlazení, až po epidemické nákazy, které se vyznačují vysokou teplotou, dále se velmi podrobně věnuje tyfu.³²

Kniha *Pjŏkjŏksinbang* vznikla v roce 1613 na příkaz krále a opět se věnuje léčbě epidemických nemocí (v této době Koreu sužovala obrovská epidemie, která si vyžádala velké množství obětí). Spis se stal významným zdrojem poznání o epidemických nemocech, protože do jeho vzniku byly znalosti o epidemiích nedostačující a Hŏ Čun zde shrnul všechny své zkušenosti s léčbou těchto nemocí.³³

---

³² Tamtéž s. 27.

³³ AHN, Sangwoo, ed. *How to Read Donguibogam easily* [online]. Daejeon: Korea Institute of Oriental Medicine, 2008 [cit. 2018-09-27]. ISBN 978-89-5970-052-3 93510. Dostupné z: http://www.mohw.go.kr/m_eng/common/board_file_dn.jsp?BOARD_ID=3000&CONT_SEQ=284479&FILE_SEQ=132813, s. 27.

4. *Dálnovýchodní medicína*

Čínský kulturní vliv se týkal pochopitelně i lékařství. Medicína v těchto zemích stojí na základech tradiční čínské medicíny – základních principech, pojmech. V této kapitole tyto pojmy a principy vymezím, jelikož jsou nezbytné pro chápání díla *Tongŕi pogam*.

Tradiční čínská medicína je úzce spojena s taoistickou filozofií, která je založena na jednotě přírody a člověka. Ústřední roli v taoistické filozofii sehrává harmonie *tao* (v tomto kontextu se dá do češtiny přeložit jako cesta nebo princip), za základ zdraví je považována rovnováha vnitřní energie *čchi* (氣, korejsky *ki*). Té je možné docílit díky cvičení, meditaci, vhodné stravě, tedy celkovému zdravému životnímu stylu.

Odborníci se v dataci základů tradiční čínské medicíny rozcházejí – prvopočátky jsou obestřeny řadou mýtů, které jsou některými autory přijímány, což je ale pro řadu vědců z odborného výzkumu nepřijatelné. Často dochází k splývání mýtů s realitou – datace dávnověkých děl a autorů je tedy často hypotetická.³⁴

Nejznámější mytickou postavou čínské medicíny je Žlutý císař, který údajně sepsal Vnitřní knihu Žlutého císaře (*Chuang-ti nej-t'ing*). Legendy o něm se velice různí, podle tradiční chronologie panoval mezi léty 2697- 2597 př. n. l.³⁵

Přelom našeho letopočtu přináší přesnější údaje a data. Informace o skutečných historicky doložených lékařích. Díla z této doby se věnují různým tématům z oblasti lékařství (akupunktura, léčivým bylinám, měření pulzu, různým chorobám).

Čínské lékařství získává institucionalizovanou podobu v polovině sedmého století našeho letopočtu, kdy byla založena Velká lékařská škola. V této instituci byly vyučovány čtyři základní studijní obory: všeobecná medicína, akupunktura, masáže a zařikávání.³⁶

Základní principy a teorie v tradiční čínské medicíně zůstaly platné a neměnné po tisíciletí – nejsou zde žádné přelomové metody, či díla, která by nějak zásadně otřásla základy tradiční čínské medicíny. Samozřejmě vznikaly různé školy a lékaři měli na nějaké oblasti rozdílné názory, ale všichni vycházeli ze stejné základní filozofie.

---

³⁴ Ando, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie. [Díl] 3.* Vladimír Ando. 3. vyd. Hradec Králové: Svítání, 2003, s. 15.

³⁵ Tamtéž s. 18-19.

³⁶ ANDO, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie. [Díl] 1. 2.* vyd. Hradec Králové: Svítání, 1995. 389 s. ISBN 80-901788-1-2, s. 31.

V tradiční čínské medicíně je zdraví vnímáno takto: „Zdraví je stavem harmonie mezi člověkem a jeho prostředím, mezi fyziologickými a psychologickými komponenty systému těla a duše- *čchi*, krve, *jinu* a *jangu*, orgánů a meridiánů, energie *shen* (korejsky *sin*) a emocí. Takový stav rovnováhy zajistí přirozenou odolnost organismu. Nerovnováha je původcem nemoci.“³⁷

Princip dvou protikladných sil *jin* a *jang* (陰 a 陽, korejsky *ŭm* a *jang*) je základním zákonem tradiční čínské medicíny. Veškeré jevy v kosmu jsou výsledky jejich interakce. Svět je stvořen z *čchi* – prapůvodní energie – která se skládá z protikladných, ale zároveň na sobě závislých složek – *jinu* a *jangu*. Tradiční čínská medicína je založena na výkladu jejich činností. Pohyb je tvořen napětím mezi *jinem* a *jangem*, které vzniká kvůli jejich protikladným vlastnostem.³⁸ *Jin* nemůže existovat bez *jang* a naopak – v každém je část toho druhého. Bez tmy není světla atd. Přestože působí proti sobě, snaží se o dosažení harmonie. *Jangu* jsou připisovány tyto vlastnosti: mužský princip, aktivita, teplo, pohyb, povrch. Naopak *jinu* jsou přiřazovány: ženský princip, pasivita, chlad, klid, nitro.³⁹ Z hlediska stavby těla je *jang*: povrch, horní polovina těla, záda, duté orgány, energie *čchi*. Oproti tomu *jin* znamená nitro, dolní polovinu těla, břicho, plné (skladovací orgány), krev.⁴⁰ *Jang* ovlivňuje pět orgánů a smyslů a působí spíše na povrchu. Naproti tomu *jin* je spíše uvnitř a tvoří výživnou esenci.⁴¹

Dalším důležitým aspektem tradiční čínské medicíny je učení o pěti prvcích – elementech. Podle tradiční čínské medicíny se jedná o pět hybných sil, díky jejich spolupůsobení vznikají další formy bytí (tyto prvky jsou výsledkem interakce *jinu* a *jangu*).⁴² Jako příklad můžeme použít element dřeva, ke kterému patří orgány játra a žlučník, dala také vítr, jaro, oči, kyselá chuť a z emocí hněv.⁴³

Tradiční čínská medicína se nesnaží nemoci pouze léčit, ale nejprve jim předcházet, a to díky udržování rovnováhy. Avšak i při propuknutí nemoci je čínská medicína účinná. Vyznačuje se tím, že se snaží najít prapůvodní příčinu nemoci a zohledňuje při tom mnoho faktorů – je tedy komplexní. Zdravotní stav pacienta je posuzován komplexně. Bere v potaz

---

³⁷ MILBURN, Michael P. *The future of healing: exploring the parallels of Eastern and Western medicine*. Freedom, Calif.: Crossing Press, 2001. ISBN 15-809-1065-3, s. 68.

³⁸ RŮŽIČKA, Radomír. *Učení o pěti prvcích: principy prevence, diagnostiky a léčby podle zákona pěti prvků*. 2. vyd. Olomouc: Poznání, 2011. ISBN 978-80-87419-07-6, s. 14.

³⁹ Tamtéž s. 15.

⁴⁰ Tamtéž s. 16.

⁴¹ Tamtéž s. 17.

⁴² Tamtéž s. 32.

⁴³ Tamtéž s. 37.

individualitu jednotlivce, vnější (vliv počasí, chlad vs. horko) i vnitřní faktory (správná funkce orgánů, emoce), popřípadě další nezávislé relevantní faktory.

Orgány jsou vždy buď *jinové* (plné) nebo *jangové* (duté), dále také každý přináleží k jednomu z prvků. Podle toho mají také své funkce: ohňové orgány mají tělo zevnitř ohřívát atd. Při špatné (nadměrné či slabé funkci) může vzniknout nemoc. Jejich stav se promítá i na povrchu těla – např. na kůži. Stejně tak je to i s emocemi – nadbytek hněvu, ale i jakékoliv jiné emoce (každá souvisí s nějakým elementem hněv = vítr), se též může projevit nemocí.

„Tři ohříváče – tři ohně, tři části těla, trojitý zářič (patří pod jang a náleží k elementu ohně) jsou ve spojení s dráhou srdce (perikardu). Podle starších názorů nemá tvar, podle novějších symbolizují vlastně horní, střední a dolní část trupu s příslušnými orgány. Jsou pravděpodobně shodné e energetickými centry (čakrami), nacházejícími se právě v těchto oblastech.“⁴⁴

Meridiány – přesně určené dráhy v těle, kudy proudí životní energie člověka, spojují jednotlivé orgány. Probíhají pár milimetrů pod kůží a někde vystupují na povrch – těmto místům se říká akupunkturní body.

Určení symptomů se v čínské medicíně provádí pomocí čtyř diagnostických postupů: pohledem (zaměřuje se především na barvu kůže v obličeji), poslechem (zjišťuje, jak pacient dýchá a jaké vydává zvuky, z toho se pozná, kde je v těle problém), otázkami (především na životní styl pacienta) a měřením pulsu (puls by měl odpovídat danému ročnímu období, dá se z něj zjistit, který orgán je zasažen). Na základě těchto vyšetření získá lékař o pacientovi veškeré informace a na základě toho pacienta léčí – snaží se v jeho těle obnovit harmonii.⁴⁵

Tradiční čínská medicína využívá k léčbě několik metod (někdy jejich kombinaci). Za hlavní metody lze považovat akupunkturu (zavádění speciálních tenkých jehliček do příslušných akupunkturních bodů, tam harmonizují tok energie) a fytoterapii (léčba bylinnými přípravky, vždy podle konkrétní situace). Dále jsou též využívány techniky, jako například speciální cvičení (*čchi-kung*) či masáže. Může být použita i dietetika (úprava jídelníčku pacientovi na míru, lidé se podle čínské medicíny dělí na několik tělesných typů a pro každého z nich je vhodný jiný druh potravin. Dále se také jídelníček liší podle nemoci). Známa je též technika moxování (nahřívání akupunkturních bodů zapálenou bylinnou směsí),

---

⁴⁴ RŮŽIČKA, Radomír. *Učení o pěti prvcích: principy prevence, diagnostiky a léčby podle zákona pěti prvků*. 2. vyd. Olomouc: Poznání, 2011. ISBN 978-80-87419-07-6, s. 47.

⁴⁵ ANDO, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie. [Díl] 1. 2. vyd. Hradec Králové: Svítání, 1995. 389 s. ISBN 80-901788-1-2, s. 102.*

ale i tzv. baňkování (přikládání speciálních podtlakových baněk – pomáhá uvolnit napětí a odvádět škodliviny). Léčba někdy může zahrnovat i psychoterapii.

5. *Tongŭi pogam*

Tongŭi pogam (Pokladnice východní medicíny) je korejská lékařská kniha pocházející ze 17. století, která shrnuje dosavadní poznatky dálnovýchodní medicíny. Je psána v *hanmunu* (klasické čínštině), anotace byly napsány v korejštině (*hangŭlu*), aby byly dostupné i pro méně vzdělané obyvatele Koreje. Kniha vznikla v období invazí Japonska, které měly za následek úmrtí velké části obyvatelstva a šíření epidemických nemocí, proto bylo potřeba vydat nové lékařské příručky, aby se zabránilo ještě větším ztrátám na lidských životech.

První verze knihy byla vydána v roce 1613 a měla 25 svazků. V roce 2009 byla kniha přidána na seznam Paměť světa (Memory of the World)⁴⁶ UNESCO.⁴⁷

Originál knihy je opatrován Korejskou národní knihovnou, v digitalizované formě je možné do něj nahlédnout na jejích stránkách.⁴⁸

5.1. Vznik

Hŏ Čun byl roku 1596 pověřen králem toto dílo sepsat. Zpočátku na knize pracovali i další odborníci, to však bylo přerušeno druhou *imdžinskou* válkou (1597). Král pověřil Hŏ Čuna, aby na kompilaci pokračoval sám. Dal mu také přístup k významným lékařským textům z královské knihovny. Hŏ Čun byl však velice zaneprázdňen, protože měl funkci královského lékaře, proto na knize pracoval nevíce až v exilu po smrti krále. Knihu sestavoval až do roku 1610.⁴⁹ Kniha byla tedy představena až novému králi. Podle dobových záznamů byl panovník prací velice dojat.⁵⁰ Jako odměnu za píli a úsilí při sepsání knihy dostal Hŏ Čun koně a král následně objednal tisk a širokou distribuci knih.⁵¹

Kniha byla nazvána "Pokladnice východní medicíny", v úctě k učením minulosti.⁵²

---

⁴⁶ Program ochrany a záchranu světového kulturního dědictví v dokumentech

⁴⁷ KOH, Andrew. The Modernity of Dongui Bogam. In: *ResearchGate* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317058348_The_Modernity_of_Dongui_Bogam, str. 1.

⁴⁸ Introducing of Dongeui bogam medical books in the world. *National Library of Korea* [online]. Soul [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://nlcollection.nl.go.kr/english/h01.html>

⁴⁹ AHN, Sangwoo, ed. *How to Read Donguibogam easily* [online]. Daejeon: Korea Institute of Oriental Medicine, 2008 [cit. 2018-08-24]. ISBN 978-89-5970-052-3 93510. Dostupné z: http://www.mohw.go.kr/m_eng/common/board_file_dn.jsp?BOARD_ID=3000&CONT_SEQ=284479&FILE_SEQ=132813, s. 55

⁵⁰ Tamtéž s. 30.

⁵¹ Tamtéž s. 32.

⁵² *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, kapitola 3., odstavec 4

5.2. Dělení a obsah knihy

Tongŭi pogam se celkem skládá z 25 svazků. Čtyři svazky se týkají vnitřní medicíny, čtyři svazky vnější medicíny, jedenáct svazků se týká různých nemocí, tři svazky fytotherapii (bylinkářství) a jeden svazek se věnuje akupunktuře a moxování, dva svazky jsou věnovány rejstříku. Každý svazek v sobě vždy kombinuje lékařskou teorii i konkrétní postupy.

V knize můžeme najít tři základní principy korejského lékařství. Zaprvé je zřejmé, že dílo bylo velice ovlivněno taoismem a důrazem na prevenci. Autor uvádí taoistické praktiky pro udržení zdraví a rovnováhy v těle – ty by měly sloužit jako prevence k předcházení onemocnění. Až pokud tyto metody selžou a člověk onemocní, má se přistoupit k dalším léčebným metodám. Zadruhé Hō Čun nahradil těžko dostupné čínské byliny za jejich korejské ekvivalenty, které tak byly pro Korejce dostupnější. Zatřetí autor využívá nejvíce čínských děl z období dynastie Ming (v bibliografii v knize je více než dvacet titulů z tohoto období). Kniha *Tongŭi pogam* je unikátní díky spojení právě těchto tří principů.⁵³

Elektronická kniha *Tongŭi pogam*, ze které vycházím, je dostupná v čínské, korejské a anglické verzi. Jelikož se jedná o elektronickou verzi, kniha nemá klasické číslování stránek. Do citace budu proto uvádět název hlavní části, číslo svazku, číslo kapitoly, podkapitoly a odstavce.

V knize můžeme najít předmluvu od *I Čung-gua*, která pochází z roku 1611. Dále také komentáře od samotného Hō Čuna, který poznamenává, že vychází z myšlenek buddhismu a taoismu a vysvětluje rozdělení a rozložení knihy.⁵⁴ Vyjadřuje se zde též k některým předchozím medicínským knihám zaměřeným na bylinkářství a jejich neaktuálnosti, hlavně co se týká dávkování, které bývalo nadsazené. Vyzdvihuje knihy, které se mu zdají kvalitní, a on z nich vychází. Snaží se zdůraznit, že chce medicínu učinit dostupnou pro všechny a chce, aby byla aktuální.⁵⁵ Dále se zmiňuje, že bude rozlišovat mezi bylinami čínského původu a původu korejského (u těch uvádí místa výskytu, dobu sběru a způsob zpracování).⁵⁶

---

⁵³ BAKER, Donald Leslie. *Medicine Across Cultures: History and Practice of Medicine in Non-Western Cultures* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2003 [cit. 2018-12-12]. ISBN 0-306-48094-8. Dostupné z: https://archive.org/stream/springer_10.1007-0-306-48094-8/10.1007-0-306-48094-8_djvu.txt, s. 146.

⁵⁴ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, kapitola 3., odstavec 1.

⁵⁵ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, kapitola 3., odstavec 2.

⁵⁶ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, kapitola 3., odstavec 3.

Wang T'ie-čaj řekl: „Tung-jüan byl lékařem na severu a Luo Čchien-fu uspěl v používání jeho metod a stal se známý až do Ťiang-su a Če-ťiang. Liou Čung-chou zdědil jeho učení a jeho reputace dosáhla až do Šan-si a Če-ťiang. Tan-si byl lékař z jihu Liou Čung-chou zdědil jeho učení a jeho reputace dosáhla do Šan-si. Tudiž už dlouho existuje označení severní a jižní mezi lékaři. Tím, že se naše země nachází na Dálném východě, linie pokračuje až sem, takže naše medicína by mohla být nazvána „východní medicínou“.⁵⁷

Autor tedy pro své dílo použil název východní, aby se tak odlišil od medicíny čínské, kterou dělí na severní a jižní. Nicméně základní teoretické principy i léčebné metody jsou odvozeny z tradiční čínské medicíny. Jeho přístup se lišil ve způsobu, jakým kombinoval prvky dálnovýchodní medicíny, a také tím, že užíval lokální korejské byliny.⁵⁸

5.2.1. První část - vnitřní medicína

Svazek první: tělo, esence, ki, duše

První částí je věnována fyziologii. Autor se zabývá tématy vycházejícími ze vztahu mezi tělem a přírodou, stejně tak tělem samotným. Začíná tělem a detailně popisuje esenci *ki* a duši – základní pojmy východní medicíny. Vysvětluje zde základní mechanismy fyziologie a fungování těla.

Tělo

Zde je shrnutý základní pohled na lidské tělo a život, dále také na zrození a stárnutí. Můžeme se tu dočíst o metodách pro udržení osvěžující životní síly. Autor uvádí, že tělo je stvořené podle Nebes. Nachází se tu popis fází života - zrození, stárnutí i smrt. Cílem dálnovýchodní medicíny, je prodloužit život daný přírodou. Popisuje tu i praktické metody, jak toho docílit – dechová cvičení, tělesná cvičení, cvičení regulující myšlení, z čehož je patrné, že východní medicína klade velký důraz na prevenci. Je zde zdůrazněno, že je důležité mít čistou mysl, což ukazuje, že pro správnou funkci těla je nezbytné dbát nejenom o tělo samotné, ale pečovat i o mentální zdraví. K těmto myšlenkám se v současné době vrací i současná západní medicína, která uznává, že některé nemoci mohou být psychosomatického původu.

⁵⁷ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z:

<https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, kapitola 3., odstavec 4.

⁵⁸ BAKER, Donald Leslie. *Medicine Across Cultures: History and Practice of Medicine in Non-Western Cultures* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2003 [cit. 2018-12-12]. ISBN 0-306-48094-8. Dostupné z: https://archive.org/stream/springer_10.1007-0-306-48094-8/10.1007-0-306-48094-8_djvu.txt, s. 146.

„Lidé v dřívějších dobách znali cestu Tao. Procvičovali cestu jinu a jangu, přizpůsobovali se změnám, měli disciplínu k umírněné stravě, měli pravidla v každodenním životě a nevyužívali svou energii bezmyšlenkovitě. Díky tomu si mohli zachovat své tělo a ducha v celku a žili svého přiděleného života a nakonec zemřeli ve věku 100 let. Lidé v těchto dnech jsou však pravý opak: pijí alkohol, jako by to byla voda, chovají se spontánně, mají pohlavní styk ve stavu opilosti, který mrhá esenciální energii, a nestarají se o uchování esence a používají svého ducha bezmyšlenkovitě. Stručně řečeno, vynakládají úsilí pouze pro emocionální potěšení. Tento extravagantní postoj je opakem požadavků na radosti ze zachování života; proto je člověk starý i ve věku padesáti let.“⁵⁹

V této části je velice patrný vliv taoismu, který nabádá ke střídmemu životnímu stylu, jeho nedodržování vede k předčasnému stárnutí člověka, text však odkazuje i k základním konfuciánským zásadám.

Esence

Se stárnutím se úzce pojí pojem esence (精, korejsky *čöng*), což je termín velice těžko pochopitelný. Vychází z čínské medicíny a je to jakási vrozená energie, která je uložena především v ledvinách a je nezbytná pro zdravý a dlouhý život. Esence mimo jiné formuje morek kostí a mozek (mysl). Když *jin* a *jang* nejsou v harmonii, esence vysychá a to vede ke slábnutí těla, bolesti zad a kolen. Když je nedostatek tekutin v kostech a mozku vede to k hučení v uších, motání hlavy (závrati) atd. Nedostatek esence vede k nemocem, je tedy velmi důležitá a klíčová k dlouhému životu. Není dobré ji ztrácet, protože nedostatek esence se projeví ve stáří. Ke ztrátě esence dochází při nadměře sexu apod. Proto je důležité žít střídmě a vyhýbat se extrémům (opět vychází z taoismu). Je důležité esenci udržovat už od mládí. Podle této knihy jsou tři způsoby, jak si udržet a podpořit životní sílu: posílit ledviny (kde se esence shromažďuje), vyživovat ji stravou (vhodná je především konzumace obilovin) a upravovat ji za pomoci bylinek. Zde je patrné, že se na svém zdraví můžeme aktivně podílet – hladina esence je na počátku vrozená (můžeme říci, že je dědičná či geneticky daná), přesto je však na nás, jak s ní nakládáme – můžeme jí plýtvat, či ji posilovat.

Ki

Ki (氣, v čínšském čtení *čchi*) je základem života i těla. *Ki* získáváme z jídla a vzduchu, který dýcháme. *Ki* cirkuluje celým tělem a díky této energii můžeme vykonávat běžné denní

---

⁵⁹ Dongui Bogam in My Hand [online]. [cit. 2017-08-25]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, kapitola 6., podkapitola 6 odstavec 1.

aktivity. Chladná či stagnující *ki* je výsledkem horka útočícího na plíce. To může vést k nemocem. Různé druhy větru či vzduchu mohou způsobit různé problémy. Existuje jedenáct druhů špatného *ki*. Jedním z nich je stagnující *ki*, které se často objevuje u lidí, kteří mají nadbytek volného času, hodně jedí a málo se hýbou, což vede ke špatné cirkulaci meridiánů atd. Podle tohoto popisu se zdá, jako by, že stagnující *ki* trpěla většina populace dnešního vyspělého světa. Další jsou zapříčiněny sedmi emocemi (mezi sedm základních emocí se řadí radost, hněv, smutek, obavy, strach, leknutí, zasněnost/zamyšlenost).

Duše

Duše (神) kontroluje mentální aktivity - orgánem ovládajícím duši je tedy srdce. Podle knihy ostatní *jinové* orgány mají svou vlastní duši. Když orgány nejsou zásobovány *ki*, duše unikne z těla a to vede k smrti. V knize je uvedeno několik typů mentálních poruch: epilepsie, šílenství, porucha paměti (amnézie), úzkost.

Podle *Tongüi pogam* na poruchu paměti (zapomínání nedávných událostí, nebo neschopnost si cokoliv ze vzpomínek vybavit) pomáhá odpočinek a bylinky, jak můžeme vidět v následující ukázce.

*„Porucha paměti je, když člověk něco zapomene a nemůže si na to vzpomenout bez ohledu na to, jak těžce se snaží. Problém obvykle spočívá v srdci a slezině. Srdce a stejně tak slezina ovládají myšlení. Když je srdce poškozeno kvůli tomu, že člověk příliš myslí, krev je vyčerpána a rozptýlena, což způsobuje, že duch nemůže být schopen chránit svou správnou pozici. Když je slezina poškozená, člověk velmi hluboce přemýšlí i poté, co to oslabilo žaludeční *ki*. Proto člověk v obou situacích náhle zapomene. Léčbou je vyživování srdeční krve a řídit slezinu. Proto je třeba se postarat o lék, který shromažďuje ducha a ulevuje vůli. Také se bude den po dni cítit lépe, pokud si bude pohodlně užívat na odlehlém místě, ztratí tak strach a úzkost a zůstane daleko od šesti excesů a sedmi emocí.“⁶⁰*

Jako další duševní onemocnění je zde uvedena epilepsie, která je často označována jako nevyhlášená porucha. Podle *Tongüi pogam* vzniká, když žena v průběhu těhotenství utrpí velký šok, což má pak vliv na dítě, šok totiž vede k blokaci *ki* v těle a následné epilepsii u dítěte.

---

⁶⁰ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-25]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 1, Volume 1, kapitola 10., podkapitola 11 odstavec 5.

Hō Čun také zmiňuje zvláštní nemoc, která je zapříčiněná náhlou ztrátou peněz a majetku. Pacient je poté letargický, nemá chuť k jídlu, což vede ke ztrátě váhy, snížení krve a životní energie *ki*.

Svazek druhý: Krev, sny, hlas, mluva, tekutiny, hlen

V *Tongüi pogam* je uvedeno, že stav pacienta může být analyzován na základě výkladu snů, hlenu, vylučování tekutin, vzorku krve, intenzitě a frekvenci hlasu či mluvy. Právě tomuto se věnuje tento svazek.

Krev

„Krev je ki z jídla, přeměněná na červenou substanci, vládne pěti plným orgánům, odvádí odpad ze šesti dutých orgánů, vchází do žil a cirkuluje celým tělem a spojuje všechny jeho části.“

Hō Čun zdůrazňuje, že dostatek krve je nezbytný pro správnou funkci celého těla. V knize je fungování krve popsáno následovně: krev pracuje dohromady s *ki* – krev je jako voda, *ki* je jako vítr, který krev vede. Oba musí dobře téct celým tělem. Když se *ki* zastaví, zastaví se i krev a funguje to i naopak.

Dočteme se zde také, že na základě barvy krve je možné diagnostikovat pacienta. Díky barvě krve dá se zjistit, zdali je krev čerstvá či stará, který patogen ji ovlivnil, jestli je to *jinového* či *jangového* původu. Dále z toho můžeme rozpoznat několik nemocí.

V knize je představeno několik druhů krevních onemocnění. V *Tongüi pogam* jsou zaznamenány tři příčiny, kvůli kterým vznikají poruchy krve. Jsou to: ničení krve horkem, sedm emocí a opět špatný životní styl.

Sny

Podle kompendia jsou sny výsledkem nestability duše, k té dochází, když je tělo v nezdravém stavu, nebo když patogenní energie vstoupí do těla. Výsledkem těchto vlivů je nestabilní spánek a sny.

V knize se dozvídáme, že podle východní medicíny někdy plné orgány ukazují své tužby prostřednictvím snů – například nadmíra *jin* v těle se ve snu objeví jako překračování velké vody, naopak nadbytek *jangu* se projeví jako sen o velkém ohni. Další příklady můžeme vidět v následující citaci.

Navíc „Pokud se ki vrátí do srdce, pacient sní o horách; pokud vchází do plíce, sní o létání nebo vidí podivný kov; pokud vstoupí do jater, sní o lesech a stromech; pokud se dostane do sleziny, sní o kopcích, velkých rybnících, zřícených domcích a bouřích; pokud vstoupí do ledvin, sní o tom, že půjde do rybníka nebo do řeky. Pokud vstoupí do močového měchýře, sní o putování; pokud vstoupí do žaludku, sní o jídle.“⁶¹

Hõ Čun se též domnívá, že nespavost je způsobena nadměrou přemýšlení. Objevují se zde také rady pro dobrý spánek: je dobré spát na boku s pokrčenýma nohama (protože to tonizuje srdeční *ki*). Je též nezbytné spát vždy se zavřenou pusou – aby neunikla energie a aby nemohly vstoupit patogeny. Je vhodné přikrývat se přikrývkou. Další bod se týká jídla – jíst dostatečně, když má člověk nespavost z hladu, nebo naopak jíst méně, pokud má plné břicho. Za další je doporučováno spát se zhasnutým světlem. Poslední bod je trochu úsměvný – lidé si prý nemají dávat ruce na hrud', neboť to vede k nočním můrám.

Hlas

Hlas je úzce spojen s tělem a jeho stavem. V *Tongüi pogam* je napsáno, že srdce hlas řídí, plíce jsou jeho branou a jeho zdrojem jsou ledviny. Oslabené ledviny se projevují jako oslabený hlas. Hlas může být ovlivněn vnějšími patogeny – jako je např. zima či sucho. Z knihy se též dozvídáme, že podle hlasu může lékař poznat původ nemoci.

Mluva

Podle východní medicíny jsou všechny plné orgány spojeny s hlasem – nejvíc mluvu ale ovlivňují plíce. V knize je uvedeno několik problémů týkajících se řeči. Patří sem například žvatlání (mluvení beze smyslu), které je příznakem nemoci způsobené nadměrou ohně v žaludku nebo přemíra zimy. Také je v knize uvedeno několik druhů nemluvení, nebo ztráty hlasu – ze šoku, němota atd. Je zde přitom kladen důraz na to, že je důležité vždy vyřešit příčinu, a podle toho pak nemoc léčit. Problémy s mluvou často naznačují nemoc psychického rázu, jak je patrné v následujících příkladech.

„Smutný pláč, sténání, mluvení v deliriu a ledabylé mluvení, to všechno jsou příznaky duševní poruchy.“⁶²

---

⁶¹ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-25]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 2, kapitola 2., podkapitola 2, odstavec 2.

⁶² *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-29]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 2, kapitola 4., podkapitola 2, odstavec 7.

Nevhodné oblečení, zanedbaný zevnějšek a negativní postoje i mluvení k ostatním lidem zase naznačují další závažnou psychickou poruchu.⁶³

Tekutiny

Tekutiny se interpretují podle jejich vnějších projevů, např. podle barvy, hustoty, viskozity a zápachu.

Hō Čun ve svém spise uvádí, že tekutiny jsou generovány akumulací *ki*. Podle tradiční medicíny existují dvě důležité substance: *jin* (津) a *äk* (液). *Jin* (津) je tekutina, která vyživuje tkáň kolem pokožky, *äk* zase působí hluboko v kostech a funguje jako mazivo zajišťující hladké ohýbání a natahování kostí a kloubů. Substance *äk* také svou funkcí prospívá mozku a zvlhčuje kůži. V knize je zdůrazněno, že voda je velice důležitá, protože je zdrojem všeho.

Tekutiny se v pěti plných orgánech mění na jinou formu. V játrech vznikají slzy, v srdci pot, ve slezině sliny, v plicích hlen, v ledvinách sliny. Všechny tyto tekutiny mají svůj specifický účel a pole působnosti. V *Tongüi pogam* je uvedeno, že pot je nejdůležitější lidskou tekutinou, protože ochlazuje a čistí tělo. Výrazné noční pocení je však považováno za něco neblahého – signalizuje, že něco v těle nefunguje správně.

Hlen

„Devět z deseti běžných nemocí je zapříčiněno hlenem.“⁶⁴

Z předchozí věty je patrné, že hlen má na funkci těla velký vliv. Podle Hō Čuna je hlen nefyziologická tekutina, která se vytváří v těle. Většinou je způsoben vniknutím vnějšího patogenu do plic. Vlhký hlen je způsoben nadměrnou vlhkostí - člověk se kvůli němu cítí letargicky a vyčerpaně.

---

⁶³ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-29]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 2, kapitola 4., podkapitola 2, odstavec 6.

⁶⁴ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-29]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 2, kapitola 6, podkapitola 8, odstavec 3.

Svazek třetí: Plné a duté orgány: játra, srdce, slezina, plíce, ledviny, žlučník, močový měchýř, žaludek, tenké střevo, tlusté střevo, močový měchýř, trojitý ohřívač, děloha, paraziti

V této kapitole jsou shrnuty poznatky o vnitřních orgánech, které se dělí na orgány duté a plné. Dutých (*jangových*) orgánů je pět a jsou to: játra, srdce, slezina, plíce a ledviny (které jsou orgánem párovým, takže by se dalo říci, že je jich šest). Plných (*jinových*) orgánů je šest a řadí se tam: žlučník, žaludek, tlusté střevo, tenké střevo, močový měchýř a trojitý ohřívač. Stejné dělení na orgány duté a plné je i v tradiční čínské medicíně. U každého z jednotlivých orgánů se dozvíme o jejich vzhledu (tvaru), funkci, onemocněních a způsobech léčby. Je zde i část věnující se děloze, protože přestože nepřísluší ani k jedné z orgánových soustav, má velký význam. Dále je zde i zmínka o parazitech, kteří se mohou v těchto vnitřních orgánech vyskytovat, a tím ohrožovat lidské zdraví.

Duté a plné orgány

Podle *Tongüi pogam* plné orgány ovládají esenciální *ki*, krevní *ki* a *ki* duše, hmotné a éterické duše. Šest dutých orgánů zase zajišťuje trávení a cirkulaci tekutin. Vždy jeden dutý a jeden plný orgán tvoří pár: plíce a tlusté střevo, slezina a žaludek, ledviny a močový měchýř, srdce a žlučník. Pouze trojitý ohřívač nemá dvojici, ale je spojen s vylučováním vody – tedy částečně s močovým měchýřem. Pět plných (*jinových*) orgánů se nachází v útrokách, všechny však mají své otvory na hlavě. Plíce mají nos, játra oči, srdce jazyk, slezina ústa, ledviny uši. Orgán a otvor se navzájem ovlivňují - energie ledvin musí být harmonizována, aby bylo možné slyšet pět zvuků. Při poruchách ledvin se objeví problém v oblasti uší, jež tzv. vyschnou. Tak je to i s ostatními páry, aby mohlo fungovat jedno, musí fungovat druhé. Problémy orgánů se projevují v problémech s párovými otvory na hlavě a obráceně.

Důležitost dobré znalosti vnitřních orgánů pro lékaře je patrná z následujícího citátu: „*Moudrý muž v minulosti lamentoval, že lidé studují tvorbu vesmíru, ale neznají principy, jak vzniklo jejich vlastních pět jinových orgánů a šest jangových orgánů, vlasů, svalů a kostí. Nebylo by to pro lékaře nejdůležitější znát tyto principy?!*“⁶⁵

---

⁶⁵ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 1., podkapitola 1, odstavec 1.

Játra

Hõ Čun játra popisuje takto: jsou tvořena dvěma velkými laloky a jedním malým lalokem. Levá část jater je dále rozdělen na tři lalůčky a pravá strana na čtyři laloky.

V tradiční čínské medicíně jsou vždy jednotlivé orgány přiřazovány k určitému ročnímu období, elementu, světové straně, chuti, barvě a emoci. Stejně tak je tomu i v *Tongüi pogam*. Zde se uvádí, že játra jsou spojena s obdobím jara. Je to popsáno tak, že východ vytváří vítr, ten dává vznik energii dřeva. Energie dřeva vede ke kyselosti a ta zase generuje játra. Tento orgán je zde spojován s přírodními charakteristikami větru na obloze, stromy na zemi, svaly a šlachami v těle, emocí hněvu, slzami, modrou barvou, kyselou chutí a tak dále. V knize je uvedeno, že informace o játrech můžeme získat z externích ukazatelů. Modrý nádech na obličej společně s měkkou kůží může ukazovat na menší játra, zatímco drsná kůže může naznačovat větší játra. Mohou být poničena pádem z výšky, nebo v případě, kdy se *ki* jater nahromadí v bocích.

Srdce

Co se týče fyziologie, Hõ Čun zmiňuje, že srdce tvarem připomíná nerozkvetlý květ lotosu a je obklopeno perikardem. Další informace můžeme zjistit z následující ukázky.

„Velice moudří lidé mají ve svých srdcích sedm děr a tři chlupy. Moudří lidé mají v srdcích pět děr a dva chlupy. Lidé, kteří jsou málo chytří, mají v srdci tři díry a jeden chlup. Obyčejní lidé mají ve svém srdci dva otvory a žádné chlupy. Hloupí lidé mají jednu díru a největší hlupáci mají buď jednu malou díru, nebo žádnou díru, což znamená, že tam není prostor pro vstup duše.“⁶⁶

Co se týče charakteristiky srdce podle období, srdce je spojováno s létem. Funguje zde následující schéma: jih tvoří teplo, to vytváří oheň, který zase dává vzniknout hořkosti a ta tvoří srdce. Věci, které se podle knihy pojí se srdcem, jsou následující: horko, oheň, červená barva, zvuk smíchu, cévy, jazyk, hořkost, emoce radosti atd. Stejně informace o srdci najdeme i v tradiční čínské medicíně.

V *Tongüi pogam* je napsáno, že nedostatek energie srdce vede k zármutku a přemíra naopak vede ke smíchu. Pro zajímavost uvádím následující cvičení, které má vést k posílení srdce: prvního a patnáctého dne čtvrtého a pátého měsíce (podle lunárního kalendáře) si

---

⁶⁶ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 3, podkapitola 1, odstavec 4.

sednout směrem na jih, devětkrát klapnout zuby, převalovat sliny. Tiše meditovat a zadržet dech po dobu třiceti nádechů.

Slezina

Podle popisu v kompendiu má slezina tvar podkovy, nachází se pod žaludkem a pomáhá trávení. V dálnovýchodní medicíně je spojována s elementem země a s obdobím pozdního léta. Původ sleziny je v knize zachycen takto: vlhkost se vytváří uprostřed a dává vzniknout zemi. Energie země vytváří sladkost, a ta vede ke stvoření sleziny. Další věci, které bývají spojovány se slezinou: maso a svaly, ústa, sladká chuť, myšlení, sliny, rty. Stav tohoto orgánu je možné zjistit podle rtů a jazyka – např. pevné rty naznačují silnou slezinu. I tento popis orgánu a jeho přiřazení k ročnímu období je totožný s tradiční čínskou medicínou.

Hō Čun doporučuje k posílení sleziny toto cvičení: pohodlně se posadit s jednou nohou nataženou, druhou pokrčenou natáhnout ruce za zády a vytáhnout je třikrát a pět krát střídavě. Pak si kleknout, obě ruce dát pevně na zemi a silně otáčet krkem. To přeruší stagnaci a vyžene větrný patogen ze sleziny, čímž se zlepší trávení.

Plíce

Hō Čun popisuje plíce jako složeninou dvou otevřených laloků a několika menších laloků, v nichž je 24 děr a ty posílají čerstvou energii orgánům. Plíce jsou tradičně spojeny s časem podzimu. Schéma se dá popsat takto: západ vytváří sucho, to zase kov, z něj se rodí štiplavost a nakonec vzniknou plíce. Můžeme je spojit se suchostí nebe, kovem na zemi, kůží, chlupy (vlasy spadají pod ledviny), bílou barvou, nosem, obavami, štiplavou chutí. V knize se píše, že pacient s bledou tváří a měkkou kůží bude mít pravděpodobně malé plíce, zatímco jedinci s drsnou kůží budou mít plíce silnější, silná ramena a záda také poukazují na silné plíce. Opět totožné informace a přiřazení plic k elementům stejné jako u tradiční čínské medicíny.

Ledviny

V *Tongüi pogam* jsou ledviny popsány takto: mají tvar dvou fazolí a jsou umístěny proti sobě. Dále jsou připojeny k záďům a jejich vnější část je pokryta lipidy. Podstatné je, že uvnitř ledvin je uložena esence. Zajímavé je, že na rozdíl od ostatních orgánů se jedná o orgán párový. Levá ledvina je považována za opravdovou ledvinu, zatímco pravá ledvina je nazývána branou života, kde je uskladněna mysl a generuje energii. Autor knihy dále uvádí,

že muži tam mají uskladněná semena. Podle východních nauk je ledvina spojena se severem, zimou, vodou, slaností, černou barvou, ušima, slanou chutí, strachem, slinami a vlasy.

„Ledviny řídí přijímání esence z jídla a vody. Jsou tak klidné, že hustá (kalná) ki se pohybuje pouze jednou, a to o první hlídce, tedy od jedenácti hodin do jedné v noci.“⁶⁷

Žlučník

Žlučník je podle popisu v knize tmavý a má tvar visící tykve, je připojen k malému laloku jater. Tradičně je spojován s očima a jasným viděním. Stav žlučníku je možné zjistit podle stavu nehtů. Jsou-li nehty tlusté a nažloutlé, pak je žlučník silný, zatímco tenké a bledé nehty naznačují nedostatečný žlučník. Nedostatek žlučníku může dokonce způsobit strach pacienta a brání tomu, aby člověk dobře spal, zatímco nadbytek ve žlučníku se projevuje jako značný až nezvladatelný temperament, nebo naopak nadměrná spavost.

Žaludek

Hō Čun popisuje žaludek jako místo, kde se shromažďuje *ki*, krev a jídlo. Jedná se o velice důležitý orgán, protože ostatní orgány dostávají energii právě ze žaludku. Aby se předešlo nemocem, když je žaludek plný, jsou střeva prázdná a naopak když je žaludek prázdný, jsou střeva plná. Stav žaludku se projevuje na loktech a svalech kolem kolen. Pokud jsou tyto části silné a velké, ukazuje to na silný žaludek. Problémy jako nadýmání jsou výsledkem přebytku, zatímco průjem je často způsobován nedostatkem.

V knize je zmíněno, že když je funkce žaludku a sleziny silná, člověk jí dobře a má správnou váhu. Pokud ne, může to vést k přibírání a nadváze.

Tenké střevo

V *Tongüi pogam* je popsáno, že žaludek posílá zbytky jídla do malého otvoru, který ústí do tenkého střeva. Zbytky vstupující do tenkého střeva jsou dále rozděleny na čiré a zakalené látky. Čiré látky vstupují do močového měchýře a zakalené zase do velkého střeva. Stav tenkého střeva lze poznat z tloušťky rtů. V případě, že tenké střevo nefunguje správně, vede to k bolesti břicha, průjmu a dalším trávicím obtížím.

Hō Čun píše, že když je *ki* tenkého střeva vyčerpána, pacient zemře za šest dní. To se projevuje na vlasech a pocení. Pokud vlasy stojí jako suché konopí, jsou neschopné se ohýbat a přitom dochází ke stálému pocení, člověk brzy zemře.⁶⁸

---

⁶⁷ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 6., podkapitola 4, odstavec 4.

Tlusté střevo

V knize je uvedeno, že tlusté střevo váží dva *kūny* a dvanáct *njangů*, což je 1,65 kg (*kūn* a *njang* jsou jednotky dříve užívané v Koreji pro udávání váhy). Na svém povrchu má záhyby (klky), ústí do řitního otvoru. Dále se v této části textu můžeme dočíst, že kondici střeva můžeme poznat podle velikosti nosu nebo podle stavu kůže. Silná kůže znamená, že střevo je tlusté, zatímco tenká kůže ukazuje tenké střevo, hladká kůže zase reflektuje rovné střevo.

Pokud střevo funguje špatně, vede to k průjmům a bolesti břicha. V *Tongŭi pogam* je popsáno, že žaludek preferuje chlad, zatímco tlusté střevo naopak teplo. Kvůli harmonii je tedy nezbytné optimalizovat příjem teplých a studených jídel, a také vrstev oblečení - důležité je nejíst příliš horké ani studené jídlo a být oblečen tak, aby to nevyvolávalo pocení, ale zároveň udržovalo teplo v těle. Zde je opět patrný vliv taoismu i konfucianismu a jejich ústřední myšlenky tzv. zlaté střední cesty.

Močový měchýř

„Jako prázdný orgán může močový měchýř přijímat vodu a funguje jako domov tekutiny a tkáňového moku. Má horní vchod, ale žádný spodní výstup. Jakmile se ki z moře ki transformuje, moč může proudit; pokud je ki z moře ki nedostatečné, moč je zablokována a neschopná toku.“⁶⁹

Močový měchýř, známý též jako orgán tekutin, má primární funkci zadržovat vodu. V knize se též uvádí, že transformuje tekutiny z tenkého střeva na moč a vypuzuje ji z těla. Z prozkoumání nosních dírek můžeme zjistit informace o močovém měchýři a také o trojím ohříváči (oba se týkají tekutin v těle). Nemocný měchýř se projevuje otokem dolních částí břicha, bolestivým tlakem a potřebou močit, ale neschopností vylučovat. Podle popisu příznaků se pravděpodobně jedná o dnešní diagnózu zánětu močového měchýře.

Trojí ohříváč

Trojí ohříváč je specifickým orgánem – v západní medicíně se nic podobného jako trojitý ohříváč nevyskytuje, zatímco v tradiční čínské medicíně je tento orgán velice důležitý.

---

⁶⁸ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 9., podkapitola 7, odstavec 1.

⁶⁹ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-30]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 11., podkapitola 1, odstavec 1.

Hō Čun uvádí, že jde o kombinaci horního, středního a dolního ohřívače. Tento orgán řídí tekutiny v těle, každý z ohřívačů má přitom specifickou funkci.

V *Tongüi pogam* je trojí ohřívač popsán tako: „*Horní ohřívač je jako mlha, střední ohřívač je jako pěna a spodní ohřívač je jako příkop.*“⁷⁰

Horní ohřívač, který se nachází mezi kůží a masem, má teplou *jangovou* energii, která se podobá mlze. Horní ohřívač pracuje ve spojení s kardiopulmonálním systémem.

Střední ohřívač mění chuť jídla v esenciální energii. Tu pak dále posílá do plic, kde se stane krví a dále cirkuluje meridiány. Poskytuje tak výživu plným orgánům a celému tělu. V knize je napsáno, že je jako pěna a úzce spolupracuje s žaludkem a slezinou.

Dolní ohřívač řídí včasné vylučování moči a stolice a odblokovává stagnující cesty, jeho funkce se tedy podobá příkopu. Funkce spodního ohřívače je úzce spojena s játry a ledvinami. Nemoci ohřívačů se projevují nateklým podbříškem a potížemi s močením, takže mohou být zaměněny za problémy s močovým měchýřem.

Děloha

Děloha je podle *Tongüi pogam* jakousi „branou života“, protože v ní život vzniká. Poruchy menstruace a další gynekologické problémy jsou pak podrobněji rozebrané v oddíle gynekologie.

V knize je uvedeno, že menstruace by u dívek měla začít ve 14, menopauza u žen by měla proběhnout do 49 let. Pokud se jedno z výše zmíněných dostaví později, naznačuje to lékaři, že je něco v nepořádku. Hō Čun uvádí, že pokud se menstruace objeví jednou za tři měsíce, je to ještě únosné, v případě, že se objeví pouze jednou za rok, jedná se o vážnou nemoc. Ženy s nepravidelnou menstruací budou údajně trpět problémy ve stáří. Barva menstruační krve je též důležitým indikátorem.

„*Protože srdce má krev na starosti, červená je nejlepší možná barva krve. I když není menstruační cyklus pravidelný, náležitá barva znamená, že problém bude snadno vyléčen.*“⁷¹

---

⁷⁰ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 12., podkapitola 1, odstavec 1.

⁷¹ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnitřní medicína, svazek 3, kapitola 13., podkapitola 6, odstavec 2.

Paraziti

V této části kompendia je uvedeno devět typů parazitů. Některá onemocnění způsobená parazity mohou být fatální. Podle Hō Čuna napadení parazity může být způsobeno požíváním syrových ryb s alkoholem, konzumací syrového hovězího a dalšími faktory. Na onemocnění způsobené parazity se většinou užívá fytotherapie, tedy léčba doporučenými bylinami.

Podle knihy existují paraziti a červi, kteří způsobují tuberkulózu. Je zde proto část textu věnující se právě tuberkulóze. Jsou zde popsány především způsoby nákazy a přenášení, ale i symptomy nemoci. Jako prevenci *Hō Čun* doporučuje vyhýbat se nakaženým lidem (není ani vhodné chodit na pohřeb člověka, který zemřel na tuberkulózu). Mezi příznaky nakažení tuberkulózou patří například zimnice, studený pot, kašel vyvolaný hlenem, ztráta spermatu a průjem.

Urinace

Vznik moči je v knize charakterizován následovně: moč je produktem jídla, které je trávené v žaludku. Po přefiltrování v tlustém střevu moč putuje ke spodnímu ohříváči a poté do močového měchýře. V močovém měchýři je skladována a transformuje se na *ki*. V *Tongüi pogam* je uvedeno, že moč se dá analyzovat na základě barvy a dalších faktorů - červená moč značí nadměrné pití alkoholu apod. Díky moči je tedy možné o pacientovi zjistit velké množství informací. I současná západní medicína používá diagnostiku podle laboratorních výsledků této lidské tekutiny, často se využívá již při preventivních prohlídkách.

Defekace

Podle představ východní medicíny konzumované jídlo putuje nejprve do žaludku, odtud poté dále do tenkého střeva, kde se oddělí moč a zbytek pokračuje do tlustého střeva, kde se změní na stolicí. V této části kompendia jsou také uvedeny různorodé nemoci spojené se stolicí, například onemocnění tlustého střeva, průjem atd.

5.2.2. Druhá část - vnější kniha

V této části knihy se Hō Čun věnuje vnějším částem těla a jejich případným problémům. Autor popisuje lidské tělo systematicky od hlavy směrem dolů, jsou zde též zmíněny i jednotlivé části obličeje.

Svazek první: Hlava, obličej, oči

Na obličejí se projevují některé neduhy. Díky pozorování těchto projevů jsou lékaři, ale i jejich pacienti, schopni zacházet s tělem jako s celkem. Na základě pozorování vnějších částí těla je možné odhalit špatnou funkci orgánů.

Hlava

Podle *Tongüi pogam* je v hlavě devět paláců a devět sekcí mozku. Mezi paláci je jeden palác centrálně umístěný a ten údajně komunikuje s nebeským duchem. Dále se na hlavě nachází oblast, kde éterické a tělesné duše vstupují do těla a posléze ho tudy i opouštějí. Také se zde nachází část, která se nazývá „moře kostní dřevě (morku)“. Ta řídí dřevě od mozku dolů až ke konci páteře (kostrči). Podle východní medicíny je životní síla úzce spjata s kostní dřevě/morkem.

V této kapitole jsou též popsány různé druhy bolesti hlavy a jejich souvislost s pulsem či jinými částmi těla. „*Pokud je puls zápěstí krátký, dochází k bolesti hlavy.*“⁷²

Další závažnou bolestí hlavy je migréna, která zasahuje jednu část hlavy zimou, vždy je rozdíl mezi pravou a levou stranou. Bolest hlavy může být i smrtelná. Kupříkladu ta, která zasahuje hluboko do morku kostí, a ruce i nohy jsou studené. Tato nemoc je neléčitelná bylinkami, pacient většinou do druhého dne zemře. Opět je zde patrné propojení celého těla jako u tradiční čínské medicíny.

Obličej

Určitá místa na obličejí jsou přiřazena k pěti elementům a jsou spojena s plnými orgány. Zkoumáním pěti sekcí a pěti barev umožňuje diagnostikovat nemoci hluboko v těle. V knize je uveden tento příklad: pokud má pacient v obličejí modro-zelený nádech a je podrážděný, pravděpodobně bude mít nemocná játra. Pokud má naopak červený obličej a hodně se směje, značí to onemocnění srdce.

Hō Čun uvádí, že obecně jsou problémy s obličejem úzce spojeny s problémy žaludku. Například teplý vítr v žaludku se projeví napuchlým a načervenalým obličejem. Dále také akné, kopřivka, pihy a jiné kožní vady ukazují na problémy se žaludkem. Proto je při těchto onemocněních velice důležitá strava.

---

⁷² *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> – Vnější medicína, svazek 1, kapitola 1., podkapitola 6, odstavec 6.

Oči

Podle *Tongüi pogam* je možnou příčinou očních vad požívání příliš pálivých a horkých jídel, snaha vidět příliš vzdálené objekty, čtení malých výtisků ve tmě, psaní malých písmen po mnoho let, dlouhé čtení v noci, vytváření malých objektů, zírání do slunce/měsíce, nepřetržité hraní šachů, nadměrné pití, přemíra pláče. V kapitole je také popsáno několik poruch očí či zraku: bolesti očí, rozmazané vidění, vidění zhoršené stárnutím, krátkozrakost, neschopnost otevřít nebo zavřít oči, dvojité vidění a další.

Svazek druhý: Uši, nos, ústa a jazyk, zuby, krk, hrdlo, záda

V tomto svazku jsou popsány části těla od vrchu hlavy až po horní část zad.

Uši

Podle Hō Čuna jsou uši spojené s energií ledvin, díky ledvinám existuje schopnost slyšet. V této části knihy jsou uvedeny různé problémy se sluchem.

Tongüi pogam uvádí například svědění uší, ke kterému dochází při nedostatečnosti ledvin. Při léčbě tohoto onemocnění je nezbytné brát speciálně předepsané medikamenty a vyhýbat se alkoholu, moučným a horkým jídlům, kuřecímu a vepřovému masu. Je nezbytné tuto léčbu dodržet měsíc, jinak nebude efektivní.⁷³

Nos

Nos je podle východní medicíny považován za spirituální bránu, neboť tudy vstupuje a vystupuje duševní *ki*. Energie plic je spojena s nosem, což znamená, že aby člověk mohl správně cítit, je nezbytné, aby plíce fungovaly správně. Mezi poruchami nosu jsou v knize uvedeny: výtok z nosu, ucpanost, vřed a bolest uvnitř nosu.

Podle *Tongüi pogam* se stav jednotlivých orgánů odráží v podobě barvy na špičce nosu. Barva špičky nosu poukazuje stav vnitřku těla: modrá barva představuje bolest, černá zase nedostatek, červenání na špičce nosu se často objevuje při konzumaci alkoholu.

Hō Čun mezi opatření pro zachování funkcí nosu uvádí speciální cvičení: jedná se o tření hřbetu nosu 20 až 30krát až do zahřátí. Tento proces nos vyživuje. Dále je v textu doporučeno odstranění chloupků z nosu, kvůli lepšímu procházení duchovní *ki*.

---

⁷³ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnější medicína, svazek 1, kapitola 1., podkapitola 9, odstavec 1.

Ústa a jazyk

Ústa jsou podle tradiční čínské medicíny spojována se slezinou, jazykem se srdcem. Podle *Tongüi pogam* je pro vyléčení vnějších projevů nemoci v ústech a na jazyce nezbytné léčit slezinu.

V kompendiu se můžeme dočíst, že povlak jazyka vypovídá o místě, kde je přítomen patogen – pokud je patogen uvnitř těla, jazyk je potažen žlutým potahem, zatímco pokud je patogen pouze na povrchu, jazyk je bez povlaku. Jazyk dokáže rozeznávat pět chutí, které jsou spojeny s funkcí pěti plných orgánů. V tradiční čínské medicíně se dodnes využívá diagnostika podle jazyka a jeho povlaku.

Zuby

Hö Čun uvádí, že za výživu zubů jsou zodpovědné ledviny - kostní dřev udržuje jejich růst. Bolesti zubů jsou způsobeny sedmi různými faktory.

Pro udržení zdravých zubů je vhodné často vyplachovat ústa a čistit zuby. Po jídle je třeba zuby několikrát přejel kartáčkem. Dále je zde doporučováno pití silného čaje, který odstraňuje nepříjemný pocit v ústech a také rozpouští skvrny na zubech.

Hrdlo

„Hrdlo je průchodem pro jídlo a vodu, hrtan je místo, kde ki vystupuje a sestupuje.“ Epiglottis (會厭, hrtanová přiklopka) je dveřmi, kterými vychází zvuk, uvula (懸雍垂, čípek) je brána, kterou vychází hlas.“⁷⁴

„Hltan, hrtan, epiglottis a jazyk jsou shromážděny dohromady na jednom místě, ale jejich funkce jsou různé. Hrtan přijímá vzduch. Proto jeho ki odpovídá nebesům. Hltan přijímá jídlo, takže jeho ki odpovídá Zemi. Epiglottis reguluje otevírání horní části hrtanu a hltanu. Když pokryje hrtan, jídlo putuje dolu, a když hrtan nezakrývá, otevře se vzduchová cesta. Epiglottis může otevřít vzduchovou cestu jen tehdy, když je jazyk v kontaktu s horní gingivou. Tito čtyři by si měli navzájem pomáhat ve svých funkcích. Pokud některý z nich chybí, jídlo nemůže být spolknuto, takže osoba zemře.“⁷⁵

Hrdlo, které se skládá z hltanu, hrtanu, epiglottis a jazyka je důležité pro příjem potravy. Všechny jeho části musí správně fungovat, aby docházelo k optimálnímu polykání stravy.

---

⁷⁴ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnější medicína, svazek 2, kapitola 5., podkapitola 1, odstavec 1.

⁷⁵ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-08-31]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnější medicína, svazek 2, kapitola 5., podkapitola 2, odstavec 1.

Podle *Tongüi pogam* je většina problémů souvisejících s hrdlem způsobena horkem (ohněm) a podle jeho intenzity se vyskytují různé nemoci.

Krk

Podle knihy se označení krk vztahuje pouze na přední stranu krku, zatímco zadní části se říká šíje. Dále je zde uvedeno, že nemoci způsobené zimou vždy začínají u krku, proto by si lidé měli chránit krk šálou či šátkem, a to především lidé jemné konstituce, kteří jsou k tomu prochladnutí více náchylní.

Záda

Podle Hō Čuna jsou záda velmi důležitá, protože obsahují tři brány nezbytné pro tok *ki*. Existuje několik druhů bolesti zad včetně bolesti páteře. Bolestí zad většinou trpí manuálně pracující lidé, nebo ženy, které se v životě potýkají s těžkostmi nebo mají až moc sexu.

Svazek třetí: Hrudník, prsa, břicho, pupek, pas a spodní část zad, horní část břicha a boky, kůže, maso, cévy, šlachy, kosti

Podle *Tongüi pogam* je oblast hrudníku a břicha velice důležitá, protože na základě jejich vnějšího stavu lze určit stav vnitřních orgánů. V tomto svazku je též popsáno pět základních tkání, které prostupují tělo od vnějšku po vnitřek. Jedná se o kůži, maso, cévy, svaly a kosti.

Hrudník

V knize je hrudník charakterizován jako část těla od hrdla až po bránici. Mezi nejdůležitější součásti hrudníku patří jícen, srdce, plíce, průdušnice a žaludek. Důležité je i zmínit, že všechny meridiány procházejí hrudí. Bolesti hrudníku jsou často způsobeny žaludkem nebo psychikou či emocemi - ty mohou způsobit stagnaci srdeční *ki* a to vede k bolestem hrudníku. Existují různé druhy bolesti hrudníku, které jsou rozdělené podle příčiny – např. horká/větrná bolest atd. Také se rozlišují podle místa bolesti – např. slezino-srdeční, ledvino-srdeční atd.

Prsa

Prsa, stejně jako genitálie, jsou od pradávna vnímána jako základ života. Prsa jsou pak velice důležitá především pro ženy. Ženám je podle dálnovýchodní filosofie přisuzována energie *jin* - nejvyšší *jin* se projevuje tak, že se energie zvedne a vytvoří tak prsa a zároveň zmenší pohlavní orgány. Muži jsou zase spojeni s energií *jang* - nejvyšší *jang* se projeví tak,

že se energie zřítí a vytvoří penis, prsa se naopak zmenšují. V toto rozdělení mužské a ženské energie je opět patrný silný vliv východoasijských učení, převážně taoismu.

V této části knihy se můžeme dozvědět o různých problémech, které mohou prsa postihnout. Například když po porodu nedojde k laktaci a žena nemůže kojit svého potomka, což je podle textu Hō Čuna většinou způsobeno špatně fungující *ki* a krví. V některých případech začíná laktace před porodem – podle *Tongüi pogam* se tento stav nazývá „plačící prsa“. Předčasná laktace naznačuje, že se plod nesprávně vyvíjí, na zmírnění příznaků bývá předepisováno bylinné tonikum. V následující ukázce se hovoří o abscesu, což je hnisavá boulička. Mohlo by však jít i o rakovinu prsu.

„Když má žena absces v prsou, může být vyléčena dobře, pokud je mladší čtyřiceti let, protože krev a ki tečou dobře. Pokud je však starší a její krev a ki jsou vyčerpány a netečou dobře, je těžké ji vyléčit.“⁷⁶

Břicho

Břicho je v knize rozděleno na několik částí. Horní část břicha je nazývána větším břichem, dolní část zase jako menší břicho, oblast kolem pupku bývá nazývána pupeční oblastí. Podle Hō Čuna mají bolesti v jednotlivých oblastech většinou jinou příčinu. Z hlediska příčiny existuje šest kategorií bolesti břicha, jsou to například paraziti napadající orgány, či vnitřní zima.

Pupek

Téma pupku a pupeční šňůry se týká především vývoje plodu. Plod, který vzniká z esence otce a krve matky, je v děloze spojen s matkou pomocí pupeční šňůry. Pupeční šňůra je vlastně kanálek, kterým se k plodu dostávají živiny, díky pupeční šňůře plod dýchá společně s matkou, má tedy velice důležitou funkci. V kompendiu se píše, že po narození dítě dýchá ústy a pupek tedy není třeba a zavře se.

Pupek člověka by, podle východního učení, měl být plný správně zdrojové *ki*, neměl by tedy být vystavován chladu. Je tedy velice důležité ho vždy udržovat v teple. Když je totiž pupík vystaven chladu, u žen se může vyskytnout neplodnost a vaginální výtok, u mužů zase spermatorie (problémy s prostatou a výtoky). Vhodnou léčbou těchto problémů je přikrývání pupku a baňkování. V oblasti pupku je také uskladněná esence a krev.

---

⁷⁶ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-11-21]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnější medicína, svazek 3, kapitola 2., podkapitola 8, odstavec 3.

Některá onemocnění v dutině břišní mohou být podle knihy i smrtelná např. „*Když pupek vyčnívá v důsledku otoku, člověk zemře.*“⁷⁷

Pas a spodní část zad

Podle *Tongüi pogam* je tato část zad spravována ledvinami. Při problémech by se tedy vždy měly vyšetřit ledviny, protože jsou spojeny s pasem a páteří, zároveň jimi prochází každý meridián. Kniha rozlišuje deset druhů bolesti zad. Velmi často jsou problémy v této oblasti způsobené nadměrným sexem. Chronická bolest zad je naopak většinou způsobena zvedáním těžkých věcí a poraněním zad.

Horní část břicha a boky

Podle kompendia tato část těla zase spadá pod játra a žlučník, meridiány jater a žlučníku totiž probíhají podél boků a hrudního koše. V případě, že patogen *ki* vstoupí do jater či do žlučníku, bolest se obvykle projevuje na bocích. K léčbě oblasti boků by mělo dojít pomocí léčby jater a žlučníku. Existuje pět druhů bolesti v bocích.

Kůže

Podle tradiční čínské medicíny je kůže součástí plicního systému. Jinak řečeno, pokud jsou plíce zasaženy patogenem, projeví se to na kůži či vlasech. Všech dvanáct spojovacích cév běží pod kůží, proto může barva kůže leccos naznačit. Podle *Tongüi pogam* totiž lze předpokládat určitou poruchu na základě barvy viditelné na konkrétním místě. Modravá barva naznačuje bolest, zatímco červená barva znamená teplo, tmavá barva označuje necitlivost, zatímco bledá barva znamená chlad. Mezi kožní onemocnění jsou v knize mimo jiné zahrnuty necitlivost kůže, pupínky, vyrážka, ztráta vlhkosti, purpura, akné.

Maso/svaly

Podle popisu v kompendiu se při dostatečném příjmu potravy jídlo mění ve slezině na dostatečné množství *ki* a krve, a to se pak zase mění na maso. Existuje však onemocnění, při kterém tělo neprospívá i přesto, že dostává dostatek jídla. Je to způsobeno tím, že je z těla vyloučeno místo toho, aby se změnilo v maso. V *Tongüi pogam* jsou vyjmenovány potraviny, které mohou pomoci s nárůstem hmotnosti, jsou mezi nimi například sezam, ječmen, pórek, lidské mléko, želva s měkkým krunýřem, sójový prášek, lidská placenta, mléko, jehněčí maso

---

⁷⁷ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-11-21]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnější medicína, svazek 3, kapitola 4., podkapitola 6, odstavec 2.

a další. Pak jsou zde též uvedeny potraviny, které mají být naopak vhodné při hubnutí, což je zimní meloun, morušový čaj a kelp (druh chaluhy).

Cévy

Hlavní funkcí cév je podle knihy přeprava *ki* a krve. Díky cévám lze provádět pulsní vyšetření - diagnostika pacienta na základě vyšetření pulsu je v dálnovýchodní medicíně běžnou praxí a tradiční čínská medicína ji využívá dodnes. V kompendiu jsou uvedena základní pravidla pro provádění pulsního vyšetření. Při této diagnostice se lékař musí plně koncentrovat a nenechat se rozptýlit jinými myšlenkami, zároveň také musí kontrolovat dýchání atd. Měl by také vnímat barvu obličeje – na jejím základě stanovit stav *jinových* a *jangových* orgánů a rozhodnout o celkové prognóze pacienta. Kromě toho je důležité zvážit další faktory, které by mohly mít na pacienta vliv. Pro pulsní vyšetření je třeba mít praxi, protože na puls má vliv mnoho faktorů – pohlaví, věk, povaha (temperament). V této knize je uvedeno dvacet sedm druhů pulsů (tradiční čínská medicína též rozlišuje dvacet sedm druhů pulsů). V závislosti na síle je každý tep buď pulsem *jinovým* či *jangovým*.

Šlachy

Podle tradiční čínské medicíny jsou šlachy spojeny s funkcí jater. Například poruchy jater se mohou projevit jako křeče šlach. V knize je uvedeno několik onemocnění týkajících se šlach: uvolňování a zkrácení šlach, atrofie, křeče, fyzické poškození šlach a další. Šlachy se smršťují s chladnou energií, vlhká *ki* naopak způsobuje jejich uvolnění, tedy jejich rozšíření a prodloužení. Pro správně fungující šlachy je nevhodná nadměrná konzumace alkoholu a masa.

Kosti

V *Tongüi pogam* se píše, že kost je místem sběru kostní dřevě, vyčerpání kostní dřevě tedy vede k oslabení kosti. Porucha kostí se může projevovat tak, že člověk není schopen dlouho stát, nebo se při chůzi chvěje. Mezi kostní poruchy patří bolest či poškození kostí, kostní zima či kostní horkost (vysušování morku). Tyto nemoci většinou souvisejí s ledvinami. Poškození kostní hmoty je důsledkem dlouhého stání a přílišné konzumace cukrovinek. V knize je uvedeno, že žloutnutí zubů může znamenat úplné vyčerpání energie kostí a pacient může do deseti dnů zemřít.

Svazek čtvrtý: Ruce, chodidla, vlasy, genitálie, konečník

Jedná se o poslední svazek věnující se externí (vnější) medicíně. Jsou zde zahrnuty symptomy a léčba výše zmíněných částí těla.

Ruce

Podle Hō Čuna jsou ruce, stejně jako chodidla, koncem těla a začíná tam tedy *jangová* energie. Vzhledem k tomu, že paže a nohy jsou základem veškeré *jangové* energie, *jang* musí být hojný, aby měl člověk silné končetiny. V knize se též píše, že lidé, kteří konzumují nadměrné množství alkoholu, většinou trpí bolestmi paží a opuchnutím v oblasti zátylku.

Chodidla

Podle kompendia nedostatek správné *ki* ledvin způsobuje syndrom studených chodidel. Existují i další neduhy týkající se chodidel, ty jsou rozděleny na suché a vlhké (napuchající). Pro správu funkci nohou/chodidel jsou v knize uvedena tato ponaučení: je vhodné nebýt naštvaný, nemluvit nahlas a nevystavovat se chladu. Jídlo v noci též není vodné, protože zablokuje cirkulaci *ki* a krve, což způsobí mírný otok těla, a především pak nohou. Po jídle je také doporučováno se trochu projít.

Vlasy

Vlasy jsou tradičně spojovány s funkcí ledvin, kvalita vlasů závisí na kvalitě krve. Pokud je v těle krve dostatek, vlasy jsou lesklé, pokud je krve naopak málo, vlasy bývají křehké. Horkost v krvi se zase projevuje nažloutlým nádechem vlasů. Léčba alopecie se také zaměřuje na léčbu krve. Je možné, že po závažném zranění vlasy zešednou. V knize jsou uvedeny i metody barvení vlasů za použití speciální pasty z byliny *Ecliptae Herba* (旱蓮草). Dále je považováno za vhodné vlasy pravidelně česat.

„Když jsou vlasy často česané, oči jsou jasné a odstraní se větry. Proto se doporučuje vždy ráno za úsvitu vlasy pročesat sto dvacetkrát.“⁷⁸

Genitálie

V *Tongüi pogam* jsou popsány jak mužské, tak i ženské genitálie. Jsou zde uvedeny různé nemoci, jejich příčiny i léčba.

---

⁷⁸ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Vnější medicína, svazek 4, kapitola 3., podkapitola 11, odstavec 2.

Konečník

Konečník (anus) je koncem tlustého střeva. Tlusté střevo údajně obsahuje tělesnou duši, proto je konečník vnímaný jako „brána tělesné duše“. V knize se též objevuje zmínka o hemeroidech, ty jsou považovány za důsledek nesprávné životosprávy (hlavně nadužívání alkoholu a nadměrný sex). Hemeroidy jsou zde rozděleny na interní a externí, ženské a mužské.

5.2.3. Třetí část – různá onemocnění

V této části *Tongüi pogam* můžeme najít systematicky seřazené nemoci – objevují se zde včetně příznaků, způsobu diagnózy a principů léčby.

Svazek první: Cirkulace *ki* nebe a země, vyšetření nemoci, diferenciaci, vyšetření pulsu, zásady předepisování léků, zvracení, pocení, srážky (srážení)

Cirkulace ki nebe a země

Podle Hō Čuna bez znalosti principů změn nebe a země není možné porozumět mechanismu nemoci v lidském těle. Poznání nebe a země zahrnuje pochopení světových stran, zeměpisu, poruchy podle ročních období a času atd. Člověk také musí porozumět času a vesmíru, aby mohl pochopit mechanismus nemoci. Dále je nutné porozumět pěti elementům (kov, dřevo, voda, oheň, země), které jsou ve věčném koloběhu. Všechny tyto principy vycházejí z dálnovýchodní filosofie a řídí se jimi i tradiční čínská medicína.

Při vyšetření je vždy nutné zvážit regionální poměry. V knize je popsáno, že východní region je místo, kde vniká *ki* nebe a země, a je bohatý na sůl a plody moře. Protože je blízko moře, místní obyvatelé mají rádi ryby a slané pokrmy a jídlo obecně. Západ je bohatý na zlato, písek a nefrit. Je to suchý kraj, kde lidé žijí především na kopcích. Kvůli silnému větru se teple oblékají a jedí mastná jídla. Severní region je místo, kde se *ki* země a nebe uzavírá. Má vysokou nadmořskou výšku s větrem a zmrzlou půdou. Na severu lidé žijí ve stepích a konzumují hodně mléka. Jižní oblast je silná v *ki* nebe a země, zejména bujná je tam *jangová ki*. Má nízkou nadmořskou výšku s hustou mlhou a ranní rosou. Lidé preferují kyselé a fermentované jídlo. Centrální region je definován pevnou půdou s dostatečnou vlhkostí, což zaručuje, že vše roste dobře. Lidé v této oblasti jedí dobře, ale nemají dostatek fyzické aktivity.

Vyšetření nemoci

Dle *Tongüi pogam* existují čtyři diagnostické metody při vyšetřování pacienta. Zaprvé kontrola na základě vnějšího zjevu. Zadruhé metoda založená na poslouchání a čichání. Zatřetí pátrání po minulosti a symptomech (hlavně pomocí cílených otázek lékaře). Začtvrté kontrola pulsu a již zmiňovaná pulsní diagnostika.

Stav vnitřních orgánů je na povrchu těla vidět v podobě barvy srdce - červená, ledviny - černé. Důležitá je examinace obličeje a očí - tvář totiž odráží skutečný stav vnitřních orgánů. Oči jsou považovány za místo shromažďování „jasné esence“ vnitřních orgánů a jsou považovány za nejdůležitější aspekt diagnózy (zkoumá se především jejich barva). Dysfunkce jednoho orgánu může způsobit změny v dalších přidružených orgánech. Při vyšetření pacienta lékař musí rozlišovat, zda je porucha akutní nebo chronická, zda je léčitelná nebo neléčitelná, lehká nebo těžká atd.

Diferenciace

V této části je zahrnuto osm principů diferenciace. Protikladnost *jinu* a *jangu*, což je nejzákladnější klasifikace, dále vnějšek a vnitřek – udává umístění nemoci, zima a teplo určuje povahy poruchy, nedostatek a nadbytek se pak zaměřuje na silné a slabé stránky nemoci. Před provedením léčby je nutné definovat povahu poruchy. Každá porucha má určité vlastnosti. *Tongüi pogam* vysvětluje povahu poruch podle ročního období, oblasti projevu i podle toho, zda se nemoc objeví ve dne nebo v noci. V závislosti na konstituci člověka, je podle spisu rozdíl v přizpůsobení se nemoci. Lidé s tmavou kůží a drobnou konstitucí se obvykle uzdraví rychleji, naopak světlí tlouštíci se léčí déle. Drobně stavění lidé mají tendenci mít pevnější svaly a šlachy, obézní lidé mají naopak slabé svaly a šlachy, které se zotavují déle. Je zdůrazněno, že pro správnou léčbu musí pacient striktně dodržovat rady lékaře. Je též nezbytné brát v potaz vyšetření pulsu. Nicméně nesoulad mezi pulsem a symptomy může diagnózu zmást. Je důležité rozlišovat rozpor a léčit odpovídajícím způsobem.

Vyšetření pulsu

Podle tradiční čínské medicíny je puls živý, pokud je v těle harmonie. Puls se však mění, když se v těle objeví nějaká abnormalita. Puls vždy reflektuje současný stav těla - díky němu můžeme dedukovat existenci nemoci. Puls lékaře informuje nejen ohledně nemoci, ale i o povaze člověka – lékař mezi tím musí pečlivě rozlišovat. *Tongüi pogam* definuje rozdíly v pulsech v závislosti na pohlaví, tělesné konstituci a chování - dohromady podle knihy

existuje dvacet sedm druhů pulsu. Můžeme se zde například dozvědět, jak může vypadat puls ušlechtilých lidí.

„Ušlechtilí lidé nemusí mít puls na obou rukou stejný. Ušlechtilí lidé mohou mít slabý puls na levé ruce a silný puls na pravé ruce. Ušlechtilí lidé mohou mít slabý puls na pravé ruce a silný puls na levé ruce.“⁷⁹

Zásady předepisování léků

Hō Čun shrnuje principy používání léčiv v několika zásadách. Je nutné rozhodnout, jestli je silnější energie patogenu či energie těla. Pak se také musí zkontrolovat tělesná teplota pacienta (pokud je tělo moc studené, nasazují se zahřívací byliny a naopak). Lékař též musí určit lokaci patogenu. Když patogen zůstává na vnější úrovni, léčí se nejprve vnějšek, a až poté vnitřek těla. Doporučené je též používat léky podle ročního období a prostředí. Při léčbě musí být zachována harmonie. Autor knihy doporučuje léčit se nejprve jídlom a až poté medikamenty (až v případě, že léčba jídlom nezabírá) – to platí hlavně u dětí a starších lidí. Toto doporučení je dobré také pro chudé lidi, a pro chronicky nemocné. Zde si opět můžeme všimnout, že v dálnovýchodní medicíně je kladen velký důraz na prevenci.

Zvracení

Podle *Tongüi pogam* lze jako léčebnou metodu použít i zvracení. Existují však přesná pravidla, jak a ve kterých případech zvracení vyvolávat. Metoda zvracení by se měla používat za jasného počasí. Při akutním stavu je možné zvracení vyvolat okamžitě, jindy je lepší počkat na stanovené hodiny, ve kterých je nejlepší zvracení vyvolávat. Za akutní stav je považována konzumace zkaženého jídla. Je zde též zajímavé pravidlo - pacient má mít u zvracení zavřené oči.

Pocení

Zatímco zvracení je vhodné využívat na jaře, v létě je zase dobré pocení. Nejlepší je podle informací z knihy vyvolávat pocení ráno, avšak při akutních případech se k této metodě může přistoupit okamžitě. K vyvolání pocení se užívá speciálních bylin a také přikrývání pacienta.

---

⁷⁹ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> – Různá onemocnění, svazek 1, kapitola 4., podkapitola 3, odstavec 11.

Průjem

V *Tongüi pogam* se píše, že na podzim je zase vhodný průjem – ten se však nemá vyvolávat pozdě večer. U průjmu je nutné být opatrný, užití byliny totiž mohou zničit *ki* žaludku.

Tyto tři metody léčby – zvracení, pocení, průjem – jsou si podobné v tom, že přirozenými cestami dostávají ven z těla toxiny a patogeny. Liší se hlavně tím, že každá z metod je vhodná pro jiné roční období.

Svazek druhý: Vítr, chlad (první část)

Vítr

V tomto svazku se autor věnuje vnějším patogenům. První z nich je větrný patogen, který je původcem hned několika nemocí. Například mrtvice je v orientální medicíně známá jako „zasažení větrem“, protože stejně jako vítr je náhlá a nepředvídatelná. Podle knihy se mrtvice projevuje tak, že se zdravý člověk náhle zhroutí a poté má problémy s řečí, vyskytuje se většinou u slabých lidí nad padesát, někdy však i u mladších obézních jedinců. Větrem jsou způsobeny i další nemoci včetně revmatické artritidy, tetanu a tak dále. Revmatická artritida je způsobena studeným větrem, který v těle zastavuje horkou krev.

Chlad (část první)

Podle Hō Čuna je studená *ki* nebezpečná, protože když vstoupí do těla, může nemoc způsobit hned, nebo tam dřímát a projevit se až později v podobě různých onemocnění. Když vítr vstoupí do těla, zasahuje různé orgány, kromě toho způsobuje bolest hlavy, ztuhlý krk a záda. Někdy může chlad vést až k smrti, když zastaví všechny kanály v těle. Další informace o tomto patogenu můžeme najít v dalším svazku.

Svazek třetí: Chlad (druhá část), letní horko, vlhko, sucho, oheň

Chlad (část druhá)

V této části autor pokračuje v popisu dalších onemocnění způsobených zimou, jako je například přívalová horečka, mluvení v delíriu a mumlání.

Letní horko

Tongüi pogam upozorňuje, že pod vlivem letního tepla se objevují problémy jako spontánní pocení, horečka, žízeň, otupělost, letargie, průjem. Jedná se tedy o nemoci způsobené přehřátím organismu. V knize je též vysvětleno, že v létě je vhodné vyhýbat se studeným jídlům a nápojům, protože v tuto dobu se *jinová* energie koncentruje v břiše. Toto ponaučení je opět z tradiční čínské medicíny, dnes však lidé převážně západní civilizace v období léta často chlazené produkty konzumují.

Vlhko

Hō Čun v knize zmiňuje, že člověk může být ovlivněn také vlhkostí, a to především po zmoknutí a v průběhu pozdního léta (kdy je v Koreji období monzunů). Existuje i vnitřní vlhkost zapříčiněná alkoholem a požíváním studených věcí – z toho vzniklé vlhko se pak kumuluje ve slezině. Vlhkost může ohrožovat život, pokud se shromažďuje v meridiánech.

Sucho

Suchost těla podle kompendia pochází z tepla ohně – na povrchu těla se projevuje drsnou a suchou kůží a svěděním. Uvnitř se suchost projevuje redukcí esence a krve, což se projevuje na špatné výživě kostí. To se pak dotýká především ohříváčů. Suchost v horním ohříváči způsobuje suchost hrdla a nosu, suchost v dolním ohříváči zase zabraňuje správnému vylučování.

Oheň

V *Tongüi pogam* se píše, že oheň ovlivňuje nejen zdraví, ale i chování. Nadbytek ohně mohou vést až k nemocem – ty způsobené ohněm jsou velice ničivé a postupují rychle, můžou dokonce skončit i smrtí.

Svazek čtvrtý: Vnitřní zranění a potíže způsobené nedostatkem

Vnitřní zranění

V části věnované vnitřním zraněním je napsáno, že lidské tělo závisí na správné funkci žaludku, jakákoliv disharmonie může vést k nemoci. Vnitřní poškození nastává při nesprávném příjmu potravy – buď při nedostatku, nebo nadbytku jídla. Dále také při nadměrné únavě – tím je myšlena fyzická únava, která ničí *ki*, a psychická únava, která poškozuje krev i *ki*. Lidé, kteří neustále cestují, musí věnovat zvláštní pozornost jídlu a rutinní

činnosti, aby zabránili vnitřním nemocem. Zde si opět můžeme všimnout, že v knize je kladen velký důraz na prevenci a na dodržování správného režimu a zachování zdravého životního stylu, což je v duchu konfuciánských a taoistických tradic.

Potíže způsobené nedostatkem

Potíže způsobené nedostatkem jsou v *Tongüi pogam* popsán jako stav, kdy tělo trpí únavou kvůli nedostatku něčeho nezbytného. Většinou zde hraje velkou roli deficit *jin*. Z východní filosofie vychází fakt, že *jang* je vždy hojný, zatímco *jin* je obvykle nedostatečný. *Jin* je spjat s krví, *jang* zase s *ki*, nedostatek *jinu* se tak projeví jako nedostatek krve. V některých případech jsou aspekty *jin* a *jang* nedostatečné současně, což může vést k velkým problémům se zdravím. Na tyto problémy bývají předepisovány různé bylinky.

Svazek pátý: Vnitřní křeče, kašel, edém, žloutenka

Vnitřní křeče

Hõ Čun popírá tradiční tezi, že křeče jsou způsobené duchem. Uvádí, že jsou způsobené jídlem – syrovým, shnilým nebo studeným. Vlhkost vytváří horko a to zapříčiňuje blokádu v těle, která se projeví křečí. Existují suché křeče bez průjmů a zvracení, a proto se léčí vyvoláním zvracení. Dále se vyskytují vlhké křeče, které se dají léčit i za pomoci akupunktury.

Kašel

Jsou zde popsány různé druhy kašle, většinou ho způsobují problémy s různými orgány. Hõ Čun se zde věnuje i astmatu, které je též nazýváno jako „těžké dýchání (lapání po dechu)“. Astma je způsobené nadměrným ohněm a přemírou *ki*, dělí se na osm druhů.

Svazek šestý: edém, žloutenka a další

Všechny z uvedených nemocí v této části textu jsou těžce léčitelné, často i smrtelné.

Edém

Podle popisu v knize je edém onemocnění, které se projevuje otokem těla (především obličeje a končetin) a ztenčením kůže. Dělí se na deset typů podle toho, kde je tělo nateklé.

Při edému je doporučováno vyhnout se soli. Při tomto onemocnění musí být lékař opatrný s akupunkturními jehlami – v tomto případě může být použit jen jeden jediný bod.

Žloutenka

Podle *Tongüi pogam* je onemocnění žloutenkou podobné produkci kvasinek. Obojí je podle knihy způsobeno vlhkým teplem - to způsobí oteplení krve a ta se pak objeví v „blátivé“ barvě. Tato barva se rozptýlí po obličeji a očích - pak se rozšíří na nehty a kůži celého těla. Autor zde uvádí pět typů žloutenky, každý z nich by se měl léčit podle příznaků.

Svazek sedmý: Malárie, epidemické nemoci, mánie, absces (první část)

Malárie

Zá původ nemoci se považuje zasažení ohněm v letních dnech, které se pak na podzim přemění na malárii. Hō Čun v knize popisuje jedenáct druhů malárie, ta se projevuje střídající se zimnicí a horečkou. Některé druhy k léčbě vyžadují silnější medikamenty.

Epidemické nemoci

Autor v knize uvádí dvě možná vysvětlení výskytu epidemie. První teorie je, že epidemie jsou výsledkem patogenních energií. Podle druhé teorie epidemie vznikají z abnormalit počasí. *Tongüi pogam* klade větší důraz na druhou teorii. Epidemické choroby způsobené změnami počasí jsou také nazývány sezónními poruchami *ki*.

Mánie

Mánie je podle popisu v knize nemoc, která se projevuje halucinacemi, zcestným mluvením a podivným chováním. Tato psychická nemoc byla některými lidmi považována za posednutí zlým duchem, *Tongüi pogam* to však popírá. Místo toho tuto nemoc považuje za důsledek extrémního nedostatku *ki*, krve, esence a duše. Uvádí, že postižený vidí imaginární objekty v důsledku toho, že duch se nemůže držet při zemi kvůli extrémnímu vyčerpání zdroje *ki*. Toto onemocnění se prý dá léčit bylinnými směsmi.

Absces (první část)

Absces vzniká, když stagnuje cirkulace *ki* a krve, a ty se pak shromažďují podél meridiánů. Absces je něco jako hnisavá blokáda.

Svazek osmý: Absces (část 2), hnisavý zánět vlasového váčku

V tomto svazku se objevuje druhé pokračování o abscesu. Další část je věnována popisu zánětu vlasového folikulu.

Svazek devátý: běžná zranění, otravy, první pomoc, nemoci bez známé příčiny, různé předpisy

Devátý svazek obsahuje medicínské znalosti a rady pro běžný každodenní život.

Běžná zranění

V této části *Tongüi pogam* jsou shrnuty různé druhy zranění, se kterými se lidé setkávají v každodenním životě, včetně zlomených kostí a přetrhaných vazů, pokousání zvířetem, hmyzem či vzteklým psem. Pro všechny druhy zranění jsou předepsány metody léčby.

Otravy

Hō Čun v této části popisuje různé druhy otrav a metody jejich léčení. Mezi jedovaté látky se zde řadí arzenik a rtuť, dále různé druhy jedovatého hmyzu, hub, ryb. Pozornost je věnována hlavně hmyzu.

První pomoc

V této části kompendia je shrnuto deset mimořádných příčin náhlé smrti (případů, kdy je život pacienta v ohrožení) např. utonutí, umrznutí, sebepoškozování, pokus o sebevraždu.

Nemoci bez známé příčiny

V *Tongüi pogam* je popsáno dvacet sedm nemocí, u kterých není známá příčina onemocnění. Jsou zde shromážděny zvláštní nezařaditelné nemoci jako např. onemocnění, kdy člověk vidí věci vzhůru nohama nebo nemoc, kdy se pacient potí jako had. Vyskytuje se tu i porucha, při které pacient cítí tlak v břichu, jako kdyby tam měl kámen či těžký kov.

Různé předpisy

V této části kompendia se nacházejí obecná doporučení pro udržení dlouhého a kvalitního života vycházející především z taoistické tradice. Jedná se víceméně o zásady zdravého životního stylu, kde se klade důraz na vyváženost, harmonii a prevenci.

Svazek desátý: Gynekologie

V sekci gynekologie se můžeme dočíst především o problematice spjaté s těhotenstvím a porodem. Mimo jiné Hō Čun v této části kompendia popisuje první péči o novorozence, dále také metody, jak otěhotnět. Kromě toho také popisuje vývoj plodu, nevolnost během těhotenství a uvádí jak snadno porodit (včetně vhodných poloh). Objevují se zde i metody jak se zabránit nechtěnému početí. Zajímavé je též to, že sem byla zahrnuta část věnující se hysterii.

Následující ukázka je ze sekce, která v sobě shromažďuje rady, jak porodit chlapce místo dívky – podle knihy v prvních třech měsících těhotenství není o pohlaví rozhodnuto, lze tedy prý využít taoistické magie k tomu, aby se narodil chlapec.

„Od doby, kdy je známo, že je žena těhotná, položte sekeru pod postel nastávající matky, aniž by o tom věděla. Pokud tomu nevěříte, zavěste sekeru do kurníku, kde slepice sedí na vejcích. Pak se všechna kuřata v kurníku stanou kohouty.“⁸⁰

Svazek jedenáctý: Pediatrie

V sekci pediatrie je možné nalézt nejen pasáže o poruchách a nemocech dětí (např. plané neštovice, tetanus), ale i o správném růstu, vhodné péči o děti i o jejich stravě atd. Obsahuje i zajímavé části, které přímo nesouvisejí s lékařstvím, ale ukazují každodennost Korejců v 17. století, jako je například výběr chůvy, ochrana dítěte, pláč v noci.

5.2.4. Čtvrtá část: léčiva

V těchto svazcích jsou shromážděny veškeré informace o léčivech. Důležité je zmínit, že každá bylina je zde uvedena v čínských znacích a pak i v domácí variantě.

Svazek 1: Metody odvaru, tekutiny, půda, obilniny, člověk, zvíře, sušená zvířata

Metody odvaru

V této části je čtenář obeznámen s tím, jak sbírat a předepisovat léčiva. Kromě toho také, jak vytvářet odvary, které byliny jsou vhodné pro konkrétní orgány atd.

---

⁸⁰ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Různá onemocnění, svazek 10, kapitola 1., podkapitola 11, odstavec 2.

Tekutiny

Hõ Čun v této podkapitole vysvětluje, že tekutiny pocházejí z nebe, proto jsou v textu uvedeny jako první v pořadí. V této části, jsou vyjmenovány třicet tři typy tekutin, mezi nimi například voda ze studny, voda z horkých pramenů, mořská voda, led, vývar z bource morušového. Je tu také zdůrazněno, že činnost tekutin závisí na ročním období, složení a teplotě dané tekutiny. K čemu se dá využít třeba voda z bource morušového, se můžeme dozvědět v další ukázce.

„Je bez jedů. Nejčastěji se používá na parazity. Voda vařená s kokony hubí hmyz, a proto se používá jako lék.“⁸¹

Půda

Tongüi pogam radí půdu hned po vodě, protože všechny věci pocházejí ze země. Můžeme se zde dočíst o různých druzích půdy, které mají léčivý efekt. Mezi osmnáct druhů uvedených typů léčivé půdy patří například hlína z pece, jíl oškrabaný ze zdi a písek získaný z pod studny.

Obilniny

Autor vysvětluje, že zrna obilnin absorbují energii ze země, a proto jsou neutrální a nevýrazná, zároveň však poskytují sladkost. Jsou velice vhodnou stravou, protože harmonizují tělo a snadno procházejí trávicím systémem. Takže obilniny můžeme jíst často a po dlouhou dobu bez problémů. *Tongüi pogam* uvádí sto sedm typů obilovin, mezi nimi jsou vyjmenovány populární obiloviny jako třeba rýže, fazole, sezam, ječmen, mák, mungo klíčky, pšenice, červené fazole, proso, ale i sójová pasta a tofu.

Člověk

Hõ Čun považoval také různé části lidského těla za vzácná léčiva. V knize jsou jich uvedeny dvacet tři druhy např. například moč novorozenců, použité dámské hygienické potřeby a placenta.

„Před nějakou dobou, osmdesátiletá žena vypadala jen na čtyřicet. Když se na to někdo zeptal, odpověděla: „Měla jsem hroznou nemoc a někdo mi řekl, abych pila moč. Piju

---

⁸¹ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Léčiva, svazek 1, kapitola 2., podkapitola 31, odstavec 1.

ji čtyřicet let a teď jsem zdravá a nemám žádné nemoci.“⁸² Tato část textu poukazuje na léčivé a omlazující vlastnosti lidské moči, zajímavé je, že i dnes je znovu populární urinoterapie, která se řadí mezi tzv. alternativní léčebné metody.

Zvířata

V této části je uvedeno sto sedm druhů ptáků, kteří se dají využít pro léčebné účely - většina běžných ptáků se dá podle instrukcí knihy použít k léčení nemocí. Jedná se například o kuře, kachnu, husu, vrabčáka či holuba. Z ptáků se dá využít nejen jejich maso, ale i vejce, výkaly, zobák a další.

Další zvířecí produkty - sušená zvířata

Divoká zvířata jsou podle tradiční čínské medicíny považována za cenný zdroj léčiv – v knize je uvedeno dvě stě třicet šest druhů divokých zvířat. Jsou zde uvedena zvířata lokální (vyskytující se v Koreji) např. vlk, jelen, kůň, krysa, ale také zvířata exotická, dovezená z ciziny. Mezi cizokrajnými zvířaty vhodnými k výrobě léčiv jsou sloni (používá se především sloní kel), vodní buvoli, opice a velbloudi. K výrobě léků se používají zvířecí orgány, kůže, parohy, moč i výkaly.

Svazek 2: Ryby, hmyz, ovoce, zelenina atd.

Ryby

Za zdroje léčivých látek jsou podle knihy považovány i ryby. V této kategorii jsou zahrnuty různé druhy zvířat žijících ve vodě, které z dnešního pohledu ryby nejsou, např. chobotnice či oliheň. Jsou zde popsány nejen sladkovodní, ale i mořské ryby. Běžně se pro přípravu léčiv používají kosti, maso, krev - někdy ve vařeném, jindy syrové formě. V textu můžeme explicitně nalézt tyto druhy ryb - žralok, kapr, makrela, losos.

Hmyz

Hō Čun popisuje léčebné vlastnosti hmyzu – např. včel. Tato kapitola je sice nazvána hmyz, ale nacházejí se tu zmínky i o dalších zvířatech, z dnešního pohledu spadajících do jiné kategorie. Autor zde popisuje léčebné účinky kraba, šneka, hada, pavouka, ještěrky či želvy. Běžně se z těchto tvorů používá kůže, nožky i exkrementy.

---

⁸² *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Léčiva, svazek 1, kapitola 11., podkapitola x, odstavec 4.

Ovoce

Podle *Tongüi pogam* se k léčení dají užít téměř všechny druhy běžných plodů – v textu je uvedeno devadesát jedna položek. Můžeme zde najít lokální plodiny jako je například lotos, jojoba, jahoda, lískový oříšek, či plodiny importované přes Čínu, jako jsou pomeranč či kokos. Většinou se k léčení používá slupka, jádro, dužnina, stopka nebo semena plodů.

Zelenina

Do této kategorie jsou zařazeny klasické druhy zeleniny jako třeba špenát, ředkvičky, česnek, zázvor. V textu se vyskytují i zeliny (bylinky) houby a mořské řasy. Rostlina se spotřebuje celá - kořen, stonek, plod, listy rostlin se dají využít při léčbě. Níže můžeme vidět popis léčebných účinků melounu.

„Jeho povaha je chladná, jeho chuť sladká a mírná a je bez jedů. Zbavuje napětí v hrudi doprovázené žízní, odstraňuje horké letní toxiny, uvolňuje mysl, snižuje ki a usnadňuje močení. Také léčí úplavice a záněty úst.“⁸³

Svazek 3: Dřevo, drahé kameny, kameny, minerály

Dřevo

V této kapitole nejsou uvedeny ovocné stromy, protože informace o nich se nacházejí v kapitole o ovoci. Zbytek stromů je popsán právě v této kapitole, k léčebnému užití se většinou hodí listy, kořeny, pryskyřice.

Drahé kameny

Hō Čun v tomto oddíle uvádí drahé kameny a také jejich užití při léčení. Můžeme zde najít např. sklo, perly, mořské korály. Většina těchto drahých kamenů byla importována z Číny.

Kameny a minerály

Tongüi pogam obsahuje zmínky o padesáti pěti druzích kamenů – v textu jsou uvedeny klasické druhy kamenů, jakými jsou například kamenec, sůl a magnet (magnetit). Objevují se tu však i zvláštní předměty, jako vápno, keramické úlomky, staré dlaždice a cihly. V následující ukázce můžeme vidět, k čemu se dají použít úlomky bílého porcelánu.

---

⁸³ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Léčiva, svazek 2, kapitola 13., podkapitola x, odstavec 1.

„Je jemné povahy a je bez jedu. Používá se hlavně na vaginální výtoky a acyklické krvácení. Zesvětluje/vyběluje jizvy.“⁸⁴

Kovy

V této kapitole je zařazeno třicet tři druhů kovů. Kromě jiných se tu objevuje např. zlatý a stříbrný prášek, ocel, měděné zrcadlo, olovo, rtuť (poslední dva z nich jsou v dnešní době považovány za látky jedovaté).

5.2.5. Pátá část: akupunktura a moxování:

Svazek první: Akupunktura a moxování

V poslední kapitole *Tongüi pogam* se autor zaměřuje především na praktické informace. Mimo jiné se zde objevují typy jehel - popis devíti typů jehly (tradiční čínská medicína také využívá devíti druhů jehel) a jejich výroba. Dále také techniky zabodávání jehel, techniky moxování, umístění akupunkturních bodů, stimulace a zklidnění svalů. Můžeme zde také najít cesty 12 meridiánů (kudy procházejí) a speciální meridiány, které jsou nezbytné pro praktikování akupunktury. Stejně tak je tu popsáno umístění akupunkturních bodů - díky těmto místům můžeme zjistit, jak je na tom daný orgán. Poruchy těla lze léčit stimulací pomocí vložení jehly, prováděním moxibusce nebo masáží oblasti akupunkturních bodů. Hō Čun zde varuje, že před použitím těchto dvou technik (akupunktury a moxování) musí být pacient řádně vyšetřen – tento druh léčení totiž není vhodný pro každého pacienta, jak je patrné z následující ukázky (rozhovoru s legendárním Žlutým císařem).

Žlutý císař se jednou zeptal: „Jaké jsou stupně bolesti u různých pacientů při praktikování moxování?“ Šao-jü odpověděl: „Pacient s pevnými kostmi, slabými svaly a volnou a tlustou kůží může dobře snášet bolest.“ Žlutý císař se také zeptal: „Jak poznáte člověka, který může snést bolest během léčby moxibuscí?“ Šao-jü odpověděl: „Pacienti s tmavou kůží a zdravými kosti.“ Žlutý císař se zeptal: „Který člověk nemůže vydržet bolest vyvolanou během léčby akupunkturou?“ Šao-jü odpověděl: „Osoba s pevným tělem a tenkou kůží nemůže vydržet bolest způsobenou akupunkturní léčbou.“⁸⁵

⁸⁴ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> - Léčiva, svazek 3, kapitola 4., podkapitola 37, odstavec 1.

⁸⁵ *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://kc.medicclassics.kr/common/main.do> – Akupunktura a moxování, kapitola 1., podkapitola 18, odstavec 1.

Hō Čun podrobně popisuje případy moxování, vysvětluje jeho použití k léčbě, názorně popisuje moxovací tyčinku, zapalování moxy, dobu působení moxy, správné umístění a přesné principy moxování. Moxování je možné pomocí několika druhů bylin. Akupunkturu a moxování nelze použít současně.

Moxování i akupunktura tvoří nedílnou součást léčebných postupů tradiční čínské medicíny, tyto metody byly také převzaty z Číny.

6. Shrnutí a závěr

Kompendium *Tongŭi pogam* patří mezi nejznámější lékařské knihy pocházející z Korejského poloostrova, získalo uznání i za hranicemi Koreje – v Číně a Japonsku. Jedná se o knihu shrnující poznatky tradiční dálnovýchodní medicíny – kombinuje v sobě jak knihy od čínských autorů, tak i od korejských pisatelů.

Dalo by se říct, že kniha vznikla především ze dvou důvodů. Prvním z nich je fakt, že v období *Čosŏn* bylo populární shrnovat veškeré známé vědomosti z různých oblastí a vytvářet kompendia, což se týkalo i oboru lékařství. Druhým důvodem byl praktický přínos, v období vzniku knihy Koreu sužovaly epidemie nemocí po *imdžinských* válkách, bylo tedy potřeba sumarizovat dostupné informace a bojovat takto proti nemocem. Autor knihy se epidemickým nemocem věnuje i ve svých dalších dílech.

Korejci knihu často interpretují jako příručku pro zvýšení povědomí lidu o medicíně, to však není tak úplně pravda z několika důvodů. Kompendium bylo z větší části psané klasickou čínštinou, takže si jej mohla přečíst jen hrstka vzdělaných obyvatel. Kniha je také velice komplexní a odborně napsaná, vyžaduje dobrou znalost medicínských pojmů, funkce těla, východních filosofii. Byla tedy určena pro vzdělané lékaře, ne pro civilní obyvatelstvo.

Kompendium stojí na základech tradiční čínské medicíny. Kniha vychází především z taoismu, ale je očividný i vliv konfucianismu – v celé knize je patrný důraz na prevenci, která má být dosažena především střídavým životním stylem, zaměřením na rovnováhu, harmonii a umírněnost. Mnohokrát je zmíněno, že nadměrná konzumace alkoholu, je nevhodná. To však platí i pro nadměru přemýšlení. Z filosofie taoismu vychází i nauka o *jin* a *jang* a o pěti elementech, které jsou v knize též vysvětleny.

Vyšetření pacienta a metody léčby jsou též totožné s tradiční čínskou medicínou. K diagnostice se užívá měření pulsu, posuzování na základě zkoumání zjevu, posuzování na základě poslechu a rozhovoru s pacientem. Mezi léčebnými metodami jsou zde zahrnuty akupunktura, moxování, fyto terapie, úprava životního stylu, různá cvičení pro harmonizaci *ki* v těle.

Nejvíce přínosnou částí je korejský aspekt knihy věnující se léčivům. Autor zde aktualizoval informace na základě dostupných znalostí své doby. Vyřadil léčiva, která se v Koreji nedala sehnat, a místo nich začlenil plodiny, které byly běžně k sehnání. Aktualizoval též dávkování, protože původní dávky uváděné ve starších dílech nebyly vhodné pro soudobé pacienty.

Od ostatních lékařských knih své doby se *Tongŭi pogam* liší především svou komplexností. V době jejího vzniku vznikaly i další lékařské spisy, ty se vždy ale věnovaly určitým oblastem lékařství, zaměřovaly se například na epidemická onemocnění, pojednávaly o akupunktúře atd., zatímco *Tongŭi pogam* shrnuje znalosti za všech oblastí lékařství. Zahrnuje teorii a znalosti nezbytné k pochopení funkce lidského těla, ale i praktické předpisy léčení jednotlivých onemocnění, popis akupunktury a moxování, i výčet léčivých látek. Spojuje v sobě teoretické poznatky z prastarých spisů, medicínskou praxi východní Asie a přináší i poznatky ze současnosti autora. Obsahuje tedy veškeré relevantní poznatky z oblasti lékařství do 16. století, což z ní činí významné dílo své doby. Kniha je navíc překvapivě moderní ve svých diagnózách i doporučeních a některé postřehy souznějí se soudobou alternativní medicínou. *Tongŭi pogam* je Korejci velice ceněno i v současnosti. O originál výtisku se stará Korejská národní knihovna, v digitalizované verzi je kniha přístupná veřejnosti.

Autor kompendia Hŏ Čun byl ve své době významným lékařem, patřil mezi oblíbence krále. V současné době se v Koreji těší velké oblibě, v Sŏulu má své vlastní muzeum, které se věnuje nejen jeho životu a dílům, ale i lékařství v období *Čosŏn*. Hŏ Čun se též vyskytuje jako postava v seriálech či filmech. Jeho obliba je pravděpodobně zapříčiněna úspěchem *Tongŭi pogam* v okolních zemích. Vše korunoval zápis tohoto díla do seznamu Paměť světa UNESCO.

7. Zdroje

- AHN, Sangwoo, ed. *How to Read Donguibogam easily* [online]. Daegjeon: Korea Institute of Oriental Medicine, 2008 [cit. 2018-08-21]. ISBN 978-89-5970-052-3 93510. Dostupné z:
http://www.mohw.go.kr/m_eng/common/board_file_dn.jsp?BOARD_ID=3000&CON T_SEQ=284479&FILE_SEQ=132813
- AL-KANAWATIOVÁ, Sára, 1990-. *Made in Korea. Autorky a autoři příspěvků: Sára al-Kanawatiová, Lucie Bišková, Tereza Boukalová, Marie Cibulková, Kateřina Kocinová, Lukáš Kubík, Miriam Löwensteinová, Vladislava Mazaná, Markéta Popa, Nikol Pražáková, Elizabeth Smetanová, Petra Sváková, Karolína Šamánková, Nina Špitálníková, Marie Vildová; Miriam Löwensteinová, Markéta Popa (eds.)*. Vydání první. V Praze: Nová vlna, 2018.
- Ando, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie. [Díl] 3. Vladimír Ando. 3. vyd.* Hradec Králové: Svítání, 2003.
- ANDO, Vladimír. *Klasická čínská medicína: základy teorie. [Díl] 1. 2. vyd.* Hradec Králové: Svítání, 1995. 389 s. ISBN 80-901788-1-2.
- BAKER, Donald Leslie. *Medicine Across Cultures: History and Practice of Medicine in Non-Western Cultures* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2003 [cit. 2018-09-03]. ISBN 0-306-48094-8. Dostupné z:
https://archive.org/stream/springer_10.1007-0-306-48094-8/10.1007-0-306-48094-8_djvu.txt
- *Dongui Bogam in My Hand* [online]. [cit. 2018-08-21]. Dostupné z:
<https://kc.medicclassics.kr/common/main.do>
- HAN, Gil Soo. The Rise of Western Medicine and Revival of Traditional Medicine in Korea: A Brief History. In: *Korean Studies* [online]. 1997, 21(1), s. 96-121 [cit. 2018-12-12]. DOI: 10.1353/ks.1997.0000. ISSN 1529-1529. Dostupné z:
http://muse.jhu.edu/content/crossref/journals/korean_studies/v021/21.han.html
- HO, Shin-Yin. *The Ming Dynasty: a renaissance in medical thought* [online]. New Haven, 1996 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z:
<https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2719&context=ymtdl>. Rigorózní práce. Yale University, school of medicine.

- Introducing of Dongeuibogam medical books in the world. *National Library of KOrea* [online]. Soul [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://nlcollection.nl.go.kr/english/h01.html>
- KOH, Andrew. The Modernity of Dongui Bogam. In: *ResearchGate* [online]. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317058348_The_Modernity_of_Dongui_Bogam_str._1
- KŘÍŽOVÁ, Eva. *Alternativní medicína v České republice*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2498-3.
- MILBURN, Michael P. *The future of healing: exploring the parallels of Eastern and Western medicine*. Freedom, Calif.: Crossing Press, 2001. ISBN 15-809-1065-3.
- RŮŽIČKA, Radomír. *Učení o pěti prvcích: principy prevence, diagnostiky a léčby podle zákona pěti prvků*. 2. vyd. Olomouc: Poznání, 2011. ISBN 978-80-87419-07-6.
- SON, Jiyeon. *Heo Jun: brilliant physician in 16th century Korea*. In: *Hektoen international: A journal of Medical humanities* [online]. Philadelphia, Pennsylvania, USA [cit. 2018-09-25]. Dostupné z: <http://hekint.org/2017/01/29/heo-jun-brilliant-physician-in-16th-century-korea/>
- Su Jok terapie. *Sujok-biljakova* [online]. Praha: Viktorija Biljaková [cit. 2018-08-21]. Dostupné z: http://sujok-biljakova.cz/Su-Jok_terapie.html
- The medical licensing examination (uigwa) and the world of the physician officers (uigwan) in Korea's Joseon Dynasty. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions* [online]. 2015 [cit. 2018-09-03]. ISSN 1975-5937. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/276148966_Medical_licensing_examination_uigwa_and_the_world_of_the_physician_officers_uigwan_in_Korea's_Joseon_Dynasty
- ZONG, Xiao-fan a Gary LISCUM. *Zdraví ve vaší dlani: čínská medicína*. Praha: Plot, 2012. ISBN 978-80-7428-086-3.